

**Strategia de Dezvoltare Comunitară
a oraşului Nisporeni
pentru anii 2023-2028**

Realizarea acestui document a fost posibilă datorită suportului generos din partea poporului American prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Conținutul acestui material ține de responsabilitatea Grupului de Lucru pentru Planificare Strategică creat prin Dispoziția primarului nr. 89 din 09 iunie 2023 și nu reflectă în mod necesar viziunea USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

În octombrie 2025 documentul a fost ajustat la dimensiunea egalității de gen în cadrul programului „Leadership feminin pentru o guvernare sensibilă la gen”, parte a inițiativei „Femeile pentru Pace și Prosperitate”, implementată cu sprijinul UN Women Moldova și al Guvernului Elveției .

Cuprins

1. Introducere și rezumat executiv	5
1.1. Fișa de rezumat PSM	5
1.2. Contextul național și regional	5
1.3. Comisia și echipele PSM.....	5
1.4. Aprobarea consiliului local	6
2. Introducere în planificarea strategică.....	6
2.1. Dezvoltarea metodologiei de planificare strategică	6
2.2. Cadrul juridic și instituțional privind dezvoltarea comunitară	7
2.3. Informații generale despre comunitate	8
3. Profilul și analiza comunității	9
3.1. Caracteristici geografice și de mediu	9
3.1.1. Caracteristici fizico-geografice	9
3.1.2. Dezvoltarea teritorială/Planificare spațială.....	9
3.1.3. Resurse naturale.....	10
3.1.4. Mediu. Factorii de poluare a mediului	11
3.2. Demografie	12
3.2.1. Capital uman	12
3.2.2. Forța de Muncă	13
3.2.3. Profil migraționist	13
3.3. Dezvoltare socială	13
3.3.1. Educația	13
3.3.3. Servicii medicale	18
3.3.4. Caracteristicile grupurilor vulnerabile.....	18
3.3.5. Servicii Sociale.....	21
3.4. Economia.....	22
3.4.1. Structura de afaceri a economiei locale și a domeniului de afaceri.....	22
3.4.2. Sectorul Agriculturii	24
3.4.3. Industria	24
3.5. Infrastructura	25
3.5.1. Fondul locativ	25
3.5.2. Infrastructura Utilităților Publice	25
3.6. Buna guvernare și management	27
3.6.1. Gestionarea administrativă	27
3.6.2. Bugetul Local	28
3.6.3. Gestionarea bunurilor	29
3.6.4. Societatea civilă.....	30
3.7. Analiza SWOT	31

4. Strategia de dezvoltare socio-economică.....	33
4.1. Viziunea comunității.....	33
4.2. Cadrul și direcțiile strategice	33
4.3. Planul de Acțiuni	35
4.4. Planul și cadrul de monitorizare și evaluare.....	43

1. Introducere și rezumat executiv

1.1. Fișa de rezumat PSM

Strategia de Dezvoltare Comunitară (în continuare SDC) a orașului Nisporeni pentru perioada 2023 - 2028 a fost elaborată cu sprijinul Grupului de Lucru pentru Planificare Strategică (în continuare GLPS), creat prin Dispoziția primarului or. Nisporeni nr. 89 din 09 iunie 2023, cu asistența tehnică și metodologică din partea consultanților Institutului de Dezvoltare Urbană, în cadrul Programului Comunitatea Mea, implementat de IREX și finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

În octombrie 2025 documentul a fost ajustat la dimensiunea egalității de gen în cadrul programului „Leadership feminin pentru o guvernare sensibilă la gen”, parte a inițiativei „Femeile pentru Pace și Prosperitate”, implementată cu sprijinul UN Women Moldova și al Guvernului Elveției.

Conținutul acestui document ține de responsabilitatea GLPS și nu reflectă în mod necesar viziunea USAID sau a Guvernului Statelor Unite ale Americii.

Strategia de dezvoltare prezintă analiza situației existente, elaborarea viziunii, obiectivelor strategice și planului de acțiuni pentru perioada 2023-2028, mecanismul de monitorizare și evaluare, precum și dezvoltarea unui portofoliu de proiecte ale Strategiei.

Strategia accentuează punctele forte ale comunității, analizează punctele slabe, oportunitățile și riscurile, bazându-se pe potențialul socio-uman, dezvoltarea economiei locale, serviciile publice, instituțiile infrastructurii educaționale, culturale, sociale și de afaceri, precum și pe capacitatea autorităților publice locale și structurilor societății civile privind asumarea responsabilității pentru procesul de dezvoltare locală în următorii 5 ani.

La baza elaborării documentului stau câteva principii, cum ar fi: (i) promovarea unei guvernări locale profesionale, eficiente și responsabile; (ii) promovarea unui proces decizional participativ, transparent, (iii) promovarea și implementarea principiilor dezvoltării durabile la nivel local.

1.2. Contextul național și regional

Strategia de Dezvoltare Comunitară este un document complex, elaborat printr-un larg parteneriat și este fundamentată pe prioritățile stabilite în documentele strategice de dezvoltare: Proiectul Strategiei de dezvoltare socio-economică a raionului Nisporeni 2021-2027, Programul de Revitalizare Urbană a orașului Nisporeni 2022 - 2026, Planul de Acțiuni privind Energia Durabilă și Clima 2021 - 2031, Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova Europeană 2030", Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022-2028, Programul Operațional Regional Centru 2022-2024, alte strategii și planuri naționale sectoriale de dezvoltare, precum și Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, Programul de Asociere între Republica Moldova-Uniunea Europeană pentru anii 2021-2027.

Cadrul legal și de politici publice privind egalitatea de gen

Strategia de dezvoltare este corelată cu cadrul național și internațional privind promovarea egalității de gen, care include următoarele instrumente juridice și de politici publice:

Documente internaționale și europene

- Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)
- Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale (1966)

- Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW, 1979)
- Declarația și Platforma de Acțiune de la Beijing (1995)
- Carta Europeană a Egalității între Femei și Bărbați în Viața Locală, elaborată de Consiliul European al Municipaliților și Regiunilor
- Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), ratificată prin Legea nr. 144/2021

Cadrul legal național

- Legea nr. 5 din 09.02.2006 privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați
- Legea nr. 121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalității
- Legea nr. 71 din 14.04.2016, care instituie cota minimă de 40% pentru ambele sexe pe listele electorale și în funcțiile publice de conducere
- Codul electoral al Republicii Moldova (Legea nr. 325/2022, cu modificările ulterioare), care asigură reprezentarea echilibrată a femeilor și bărbaților
- Legea nr. 45 din 01.03.2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie, cu modificările din 2023-2024, care consolidează cadrul instituțional prin crearea Agenției Naționale pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței în familie

Politici naționale și strategii

- Programul pentru promovarea și asigurarea egalității dintre femei și bărbați 2023-2027, succesorul Strategiei pentru anii 2017-2021 aprobată prin HG nr. 259/2017
- Strategia de descentralizare, care include printre domeniile de acțiune „Democrația, etica, drepturile omului și egalitatea de gen”

Aceste documente stabilesc principiile și obligațiile autorităților publice locale privind promovarea egalității de gen, eliminarea discriminării, participarea echilibrată a femeilor și bărbaților la procesul decizional și integrarea dimensiunii de gen în toate politicile publice locale.

1.3. Comisia și echipele PSM

Prezentul document reprezintă Strategia de Dezvoltare Comunitară (SDC) a orașului Nisporeni pentru anii 2023-2028, elaborată într-un mod participativ, conform Manualului de utilizarea a APSL elaborat de programul USAID / Comunitatea Mea (CM) Moldova.

SDC reprezintă un document de politică publică, care va ghida acțiunile Administrației Publice Locale, în următorii 5 ani, în vederea asigurării unui proces continuu și coerent de dezvoltare a localității.

Pentru elaborarea strategiei a fost creat grupul de lucru pentru planificare strategică, componența căruia a fost

aprobată prin Dispoziția primarului nr. 89 din 09.06.2023, după cum urmează:

Tabelul 1. Componenta Grupului de lucru pentru planificare strategică

#	Numele, prenumele	Funcția	Locul de muncă
1.	Grigorii Robu	Primar	Primăria Nisporeni
2.	Igor Simion	Viceprimar	Primăria Nisporeni
3.	Cristina Moldovan	Secretar al Consiliului Local	Primăria Nisporeni
4.	Natalia Adam	Specialist principal investiții	Primăria Nisporeni
5.	Margareta Eftode	Contabil șef	Primăria Nisporeni
6.	Pavel Drăgan	Jurist	Primăria Nisporeni
7.	Ecaterina Ciochină	Specialist principal achiziții	Primăria Nisporeni
8.	Dumitru Ciochină	Specialist principal tineret	Primăria Nisporeni
9.	Pavel Condrov	Specialist superior funciar	Primăria Nisporeni
10.	Cristina Spînu	Asistent social	Primăria Nisporeni
11.	Valeriu Profirii	Arhitect	Primăria Nisporeni
12.	Maria Ciorici	Consilier local	Consiliul local
13.	Andrei Cîrlig	Consilier local	Consiliul local
14.	Vitalie Lazar	Consilier local	Consiliul local
15.	Ion Tugululea	Consilier local	Consiliul local
16.	Adrian Ungureanu	Manager	Centrul de Tineret
17.	Aurelia Artene	Director	Centrul Încredere
18.	Vera Bîrlădeanu	Director	Grădinița Andrieș
19.	Natalia Ciortan	Director	Grădinița Licurici
20.	Tatiana Cociu	Director	Grădinița Povestea
21.	Eugenia Lazar	Director	Casa Națională
22.	Raisa Marian	Director	Bibliotecă
23.	Sergiu Robu	Director	Gospodăria Comunală
24.	Ion Adam	Inginer	SA Apă Canal
25.	Tatiana Sîrbu	Administrator	SRL Tavisma

1.4. Aprobarea consiliului local

Strategia a fost aprobată prin Decizia Consiliului Local Nisporeni nr. 4/4 din 14 septembrie 2023.

2. Introducere în planificarea strategică

2.1. Dezvoltarea metodologiei de planificare strategică

Acest document a fost elaborat cu scopul de a impulsiona procesul de dezvoltare socio-economică a orașului Nisporeni, de a stabili niște repere clare pentru conjugarea efortului comun al membrilor comunității direcționat spre îmbunătățirea calității vieții cetățenilor.

Metodologia de lucru a respectat logica elaborării unei strategii:

- 1) **Diagnosticul teritoriului**, bazat pe datele existente și realizat cu implicarea părților interesate (administrația publică, mediul de afaceri, societatea civilă) și a responsabililor pe domenii. Această analiză, ce conține o dimensiune tematică, dar și una integrată, a servit drept material de lucru în cadrul grupurilor de lucru.

- 2) **Analiza SWOT** - instrument de analiză a potențialului de dezvoltare a orașului, evidențiază punctele tari și slabe, oportunitățile și amenințările rezultate din diagnosticul teritoriului pe baza unui proces participativ al părților interesate (grupuri de lucru sectoriale, interviuri, workshop-uri, focus grup-uri, dezbateri cetățenești).
- 3) Strategia conține **viziunea, obiectivele generale și specifice de dezvoltare** și principalele direcții strategice de dezvoltare ale orașului. Acestea sunt măsurabile în termeni de timp, relevanță și rezultate concrete.
- 4) **Planul de acțiuni 2023 – 2028** conține acțiunile concrete ce urmează a fi întreprinse pe termen scurt și mediu pentru atingerea obiectivelor specifice de dezvoltare stabilite în Strategie.
- 5) **Mecanismul de monitorizare și evaluare** include elementele de bază pentru a crea sistemul de monitorizare, evaluare și raportare a progreselor realizate în implementarea Strategiei.

În aceeași ordine de idei, metodologia de elaborare a asigurat caracterul participativ și transparent al acestui document prin organizarea de interviuri, chestionare, workshop-uri, focus grup-uri, training-uri, grupuri de lucru sectoriale, consultări și audieri publice în fazele esențiale de elaborare, pentru exprimarea nevoilor și aspirațiilor tuturor categoriilor sociale. Au fost respectate principiile egalității și echității de gen, incluziunii și reprezentativității tuturor grupurilor din cadrul comunității (criterii de vârstă, sex, etnie, apartenență religioasă, categorii vulnerabile, etc.).

Pe baza planului de acțiuni, vor fi elaborate planuri anuale de activitate la nivelul consiliului local și a Primăriei, altor instituții și entități responsabile de implementarea lor.

2.2. Cadrul juridic și instituțional privind dezvoltarea comunitară

SDC reprezintă un document de planificare strategică integrată la nivel local, un instrument esențial pentru factorii de decizie, pentru părțile interesate și mai ales pentru cetățeni, unde sunt identificate cele mai raționale, eficiente soluții pentru creșterea calității vieții, pentru o dezvoltare durabilă pe termen mediu și lung în comunitate.

Strategia a fost elaborată cu suportul GLPS constituit prin Dispoziția primarului orașului Nisporeni nr. 89 din 09 iunie 2023 , cu asistența tehnică și metodologică din partea consultanților Institutului de Dezvoltare Urbană, în cadrul Programului Comunitatea Mea implementat de IREX și finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Conținutul acestui material ține de responsabilitatea GLPS și nu reflectă în mod necesar viziunea USAID sau a Guvernului Statelor Unite ale Americii.

2.3. Informații generale despre comunitate

Orașul Nisporeni este situat în Regiunea de Dezvoltare Centru a Republicii Moldova și este orașul reședință a Raionului Nisporeni.

La 01.01.2023, în orașul Nisporeni sunt înregistrate următoarele valori ale indicatorilor socio-economici:

Tabelul 2. Indicatori socio-economici or. Nisporeni, 2023

	Indicatori socio-economici	2023
1	Total populație, inclusiv	13015
1.1	- Copii de vârstă (0-3 ani)	-
1.2	- Copii de vârstă preșcolară (3-7) ani	-
1.3	- Copii de vârstă școlară	1719
1.4	- Populație activă	-
1.5	- Persoane în etate (pensionari)	1696
1.6	- Populație plecată (migranți)	-
2	Număr de agenți economici	380
3	Număr de salariați, inclusiv	-
3.1	- În sfera bugetară	-
3.2	- În economia reală	-
4	Salariul mediu (estimativ)	7327¹ lei
5	Bugetul total executat (venituri) anul 2022	35972.7 mii lei
5.1	- Venituri proprii, anul 2022	14484.8 mii lei
6	Număr total de gospodării	5480
6.1	% din gospodării conectate la apeduct	70%
6.2	% din gospodării conectate la canalizare	44%
6.3	% din gospodării contract de evacuare centralizată a deșeurilor	76%
6.4	% de gospodării conectate la rețeaua de gaz	58%
7	Lungimea drumurilor locale (total)	66.11 km
7.1	% din drumuri locale cu acoperire rigidă (asfalt și "variantă albă")	65%
7.2	% din străzi cu iluminat nocturn	70%

¹ Conform estimărilor BNS ale câștigului mediu lunar brut pe raioane pentru anul 2022

3. Profilul și analiza comunității

3.1. Caracteristici geografice și de mediu

3.1.1. Caracteristici fizico-geografice

Orașul Nisporeni este situat în Regiunea de Dezvoltare Centru a Republicii Moldova și este orașul de reședință al Raionului Nisporeni. Teritorial, se învecinează cu comunele Vărzărești, Iurcenii, Șişcani, Marinici și cu satele Bolțun, Milești, Grozești, Bărboieni și Soltănești. Localitatea se află la 70 km distanță de capitală - municipiul Chișinău și 12 km de frontiera cu România. Are o suprafață de 14 km², iar densitatea populației este de circa 865,2 locuitori pe km². Distanța până la traseul internațional M1 "Chișinău-Leușeni" este de cca 20 km, iar până la cea mai apropiată stație de cale ferată, Bucovăț este de cca 36 de km.

Repere istorice. Prima atestare documentară a localității Nisporeni este reflectată în cartea de hotar semnată de domnitorul Moldovei Gaspar Vodă la 4 ianuarie 1618. Ocupația de bază a localnicilor era agricultura și vânatul. O ramură aparte era cultivarea viței de vie și pomicultura.

În anul 1868 în Nisporeni erau 4 uscătorii de fructe, 20 mori de vânt, 3 mori cu cai, 340 de crame și teascuri, un atelier de produs butoaie. Potențialul înalt eolian și existența morilor de vânt din secolul XIX au stat la baza elaborării stemei și drapelului orașului în 2005.

Pentru o perioadă scurtă pe parcursul anului 1940, orașul Nisporeni devine centru administrativ al raionului cu același nume, ca să revină la acest statut în 1967.

În perioada anilor 1960-1970 au fost construite mai multe edificii sociale (câteva școli, grădinițe și un spital). Către sfârșitul anilor 1980 în orașe funcționau mai multe întreprinderi industriale: 2 fabrici de vinuri, o fabrică de lactate, una de conserve, o fabrică de producere a cărămizilor, o mini-fabrică de confecții, câteva organizații mari de construcții și o puternică bază auto.²

Simbolurile localității

Stema orașului Nisporeni are ca element central o moară de vânt. Moara este plasată într-un cadru natural - albastru, culoarea heraldică a cerului, aerului, vântului. Talpa scutului este cel de-al doilea element individualizator pentru localitate, bazat pe etimologia populară a numelui orașului. Aurul (galbenul) invocă denumirea heraldică a culorii negre în limba franceză - sable, adică nisip.

Coroana murală de aur cu trei turnuri, care timbrează scutul heraldic, marchează statutul de oraș-reședință de raion.

Drapelul orașului este elaborat în baza stemei și reprezintă o pânză dreptunghiulară albastră, cu o talpă tăiată în două brăie, galben și negru, purtând în mijloc, așezat pe talpă, o moară de vânt, albă.

3.1.2. Dezvoltarea teritorială/Planificare spațială

Localitatea dispune de Planul Urbanistic General (PUG), elaborat și aprobat în anul 2012, ce urmărește sistematizarea dezvoltării spațiale și amenajarea orașului.

² <https://primarianisporeni.md/descopera/>

Suprafața terenurilor din oraș însumează circa 9203,2 ha, divizată după cum urmează:

- 4705.7 ha terenuri agricole;
- 1254.5 ha intravilan;
- 500.4 ha terenuri sub construcții;
- 297.3 ha păduri;
- 251 ha drumuri și căi de comunicație;
- 242.22 ha ape;
- 408.3 ha alte terenuri.

Orașul dispune și de un Program de Revitalizare Urbană (PRU) pentru perioada 2022 - 2026. În vederea stabilirii zonei de revitalizare, a fost efectuată diagnostica teritorială pentru întreg orașul. Deși conform PUG-ului orașul este divizat în nouă zone geografice, după o analiză detaliată a condițiilor locale existente, a numărului de locuitori cât și a suprafeței fiecărei zone, s-a decis divizarea localității în patru sectoare: *Industrială, Satul Nou, Centru și Nisporeni de Sus*.

Zona Industrială a fost în trecut un sector industrial, iar în prezent se dorește construcția unui parc industrial în acest sector. În zona industrială sunt incluse și micro-zonele Ciurleasa și Bărboiu. Zona dată se află în partea de Sud a orașului și se caracterizează prin populație care locuiește în case la sol, astfel fiind o zonă liniștită și armonioasă naturii.

Satul Nou reprezintă o zonă mai nouă, populația căreia locuiește atât în blocuri locative, cât și în case la sol. În acest sector se află Autogara, două grădinițe și o școală. În această zonă de asemenea activează un număr mare de agenți economici.

Zona Centru reprezintă cea mai dezvoltată și funcțională zonă, aici fiind concentrate instituțiile de interes public, majoritatea agenților economici (în special prestatorii de servicii și comercianți), instituțiile culturale (Centrul de creație, Centrul de Tineret, Școala de pictură), cât și zone de agrement (Parcul Central, cafenele). În același timp, Centru reprezintă zona cu cea mai mare pondere a populației care locuiește la bloc.

Nisporeni de Sus este una dintre cele mai vechi zone, fiind nucleul care a stat la baza formării localității și cuprinde micro-zonele Podiș, Țonea și Fundătura. Sectorul se caracterizează ca fiind o zonă locativă, care cuprinde preponderent case individuale de locuit.

3.1.3. Resurse naturale

Resursele acvatice. Sub aspect hidrografic, orașul Nisporeni se află în limitele bazinului Prut. Apele de suprafață sunt insuficient valorificate, inclusiv pentru irigare. În această regiune au loc cele mai mari captări de apă tehnică, în comparație cu bazinul hidrografic Nistru, unde se atestă cele mai mari captări de apă potabilă. Conform Planului de Management Integrat a Bazinelor Hidrografice a Republicii Moldova, raionul Nisporeni este parte a Bazinului Hidrografic Prut, iar Nârnova este afluentul de bază din raion, care traversează localitățile de la nord spre sud.

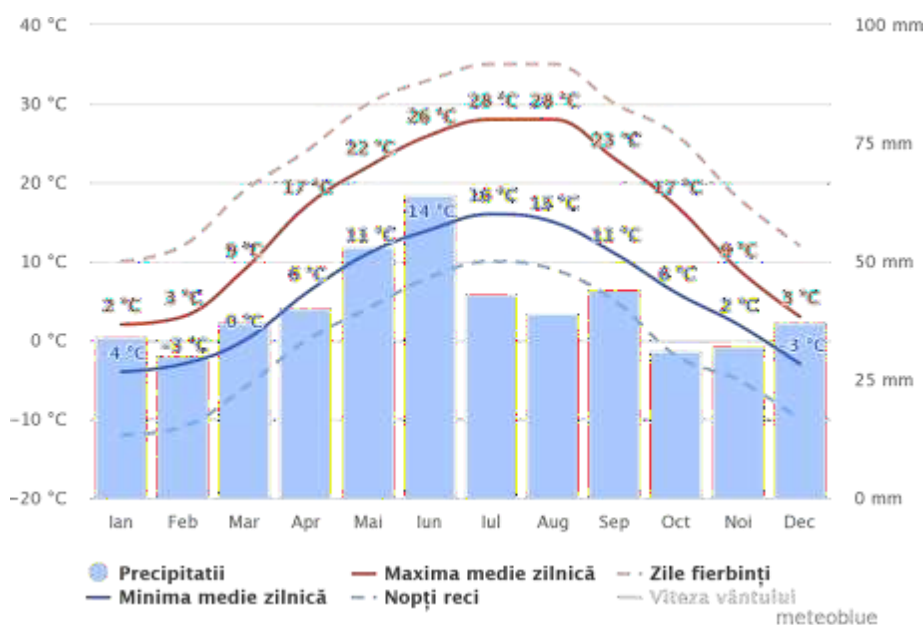
Sub aspectul surselor de captare a apei, orașul Nisporeni are un nivel bun de asigurare cu apă potabilă, în parte ce se datorează proximității cu râul Prut, în timp ce rezervele de apă subterane nu sunt la fel de prezente ca în raioanele învecinate, cum ar fi exemplul raionului Ungheni. Pe râul Prut funcționează 4 stații de captare a apei, dintre care una este în raionul Nisporeni, satul Grozești, care aprovizionează cu apă potabilă orașul Nisporeni și satele Vărzărești și Grozești.

Resursele funciare. Suprafața totală a terenurilor orașului Nisporeni este de 9203,20 ha, conform datelor prezentate de către primărie. Dintre acestea, repartizate, după cum urmează:

- 4705.7 ha terenuri agricole;
- 1254.5 ha intravilan;
- 500.4 ha terenuri sub construcții;
- 297.3 ha fondul silvic;
- 251 ha drumuri și căi de comunicație;
- 242.22 ha ape;
- 408.3 ha alte terenuri.

Cele mai mari suprafețe de terenuri sunt ocupate de terenurile cu destinație agricolă, urmate de terenurile fondului silvic, iar cele mai mici suprafețe de terenuri sunt ocupate de utilități. UAT nu dispune de terenuri destinate protecției naturii, ocrotirii sănătății, activităților recreative, terenurile de valoare istorico-culturală, zonelor urbane și ale zonelor verzi.

Clima este moderat-continentală și poartă un caracter instabil. Temperatura medie a aerului este egală cu +8 - +9 grade C, iar la suprafața solului între +10 +11 grade C. Minima absolută a temperaturilor constituie - 33 grade C, iar maxima + 40 grade C. Perioadele reci ale anului sunt scurte. Primele înghețuri apar în luna octombrie, ultimele în luna aprilie. Durata perioadei de temperatură fără ger este de cca 174 - 179 zile. Cele mai mari cantități anuale de precipitații constituie 500 - 550 mm. Precipitațiile solide sunt caracteristice în special, pentru lunile ianuarie - februarie.

Sursa: meteoblue.com

3.1.4. Mediu. Factorii de poluare a mediului

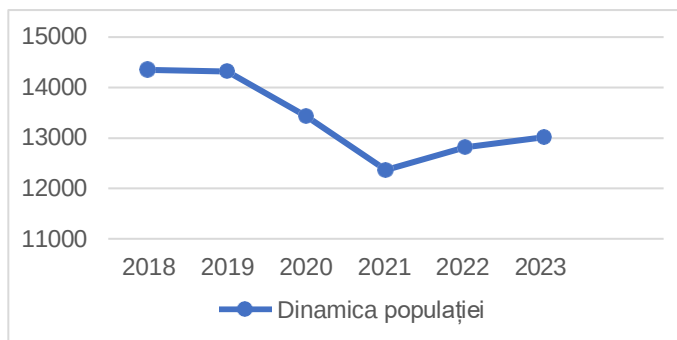
În orașul Nisporeni volumul noxelor degajate în atmosferă este mediu/ ridicat. Cauza poluării aerului este provocată de multitudinea de autovehicule, dar și de unele activități economice, preponderent în domeniul industrial.

Nivelul de erodare a terenurilor agricole în raionul Nisporeni este de 43,4%, între care se regăsesc și o parte din terenurile ce țin de orașul Nisporeni.³ Procesul respectiv are și alte consecințe: înnămolirea iazurilor și a altor bazine acvatice, poluarea solurilor, a apelor subterane cu produse de uz fitosanitar și fertilizanți, distrugerea căilor de comunicație, a construcțiilor hidrotehnice etc.

3.2. Demografie

3.2.1. Capital uman

Populație. La 01 ianuarie 2023, populația orașului Nisporeni constituia 13015 locuitori, reprezentând circa 22% din populația raionului Nisporeni. După distribuția de gen, circa 48,6% sunt bărbați iar 51,4% sunt femei. Comparativ cu anii precedenți, se înregistrează o relativă scădere a numărului populației, cauzată preponderent de procesele migraționiste, dar și sporul natural negativ ce se atestă în localitate.

Orașul Nisporeni se va confrunta în următorii ani cu o sporire a procesului de îmbătrânire a populației, care va determina o presiune demografică în descreștere. În același timp, Republica Moldova se confruntă la nivel global cu un proces de îmbătrânire demografică, datorat în principal scăderii natalității care a determinat reducerea absolută și relativă a populației tinere (0-14 ani). Astfel, creșterea numărului locuitorilor cu vârsta de peste 57/62+ ani, care la moment constituie 27.4% din totalul populației, relevă că orașul este în categoria localităților cu tendințe de îmbătrânire a populației.

Mai mult decât atât, conform datelor statistice indicii sarcinii demografice⁴ pe raionul Nisporeni este în creștere în ultimi ani, în prezent fiind de circa 58,9, comparativ cu 53,6 în 2019, iar având în vedere că orașul Nisporeni este reședință de raion, ceea ce indică o presiune mai mare asupra populației în vârstă de muncă, deoarece există un număr mai mare de persoane dependente în raport cu numărul de persoane capabile să lucreze și să contribuie la economie. Acest proces are inclusiv implicații pentru sistemul de securitate socială, serviciile de sănătate, pensii și alte servicii și resurse sociale.⁵

Numărul populației este într-o scădere lentă în ultimii 6 ani și în mare parte poate fi considerată stabilă, cu toate că sporul natural este negativ. Tendința descrescătoare este influențată de procesele migraționiste caracteristice pentru toate localitățile din țară. În anul 2022 natalitatea a înregistrat un număr de 86 copii născuți, pe când s-au înregistrat 113 de cazuri de deces în rândul populației.

Potrivit datelor recensământului din anul 2014, componența pe naționalități a populației orașului este formată din 80,5% moldoveni, 17,9% români, 0,7% ruși și 0,9% alte naționalități.

³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=48131&lang=ro

⁴ Indicii sarcinii demografice implică raportul dintre numărul total de persoane dependente (de obicei, copii și vârstnici) și numărul persoanelor în vârstă de muncă (de obicei, între 15 și 64 de ani).

⁵

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice_POP020/POP021300reg.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802

3.2.2. *Forța de Muncă*

Conform datelor incluse în circulara bugetară pentru anul 2022⁶, numărul persoanelor în vârstă de muncă în orașul Nisporeni este de circa 8000 de persoane, care sunt suplinite și cu locuitorii din imediata vecinătate, ceea ce oferă un bazin de forță de muncă relativ generos.

În același timp, la 01 ianuarie 2023, în orașul Nisporeni se aflau în căutarea unui loc de muncă în jur la 223 persoane, dintre care 113 bărbați și 110 femei.⁷ Dacă e să analizăm tendința din ultimii ani, se atestă o diminuare a șomerilor înregistrați la evidența ANOFM, de la 340 persoane înregistrate în 2021 la 223 persoane în 2023. Este necesar de subliniat faptul că neoficial numărul șomerilor neformali este cu mult mai mare, întrucât unii din ei sunt încadrați la lucrările agricole sezoniere sau activează în calitate de zilieri sau au migrat la munci în alte localități (peste hotare sau în interiorul țării). Totodată, conform analizei din Programul de revitalizare urbană, se atestă o concentrare mai mare a șomerilor în zonele Satu Nou și Centru.

În același timp venitul mediu pe cap de locuitor în localitate este de cca 4200 lei față de cele mai mici valori la nivel de republică în domenii cum ar fi agricultură, silvicultură și pescuit - 7046,4 lei sau față de unitățile cu 4 și mai mulți salariați din sectorul real al economiei și la instituțiile bugetare, a constituit 11486,2 lei⁸, ceea ce indică faptul că personalul este fie antrenat în funcții/profesii marginale datorită discrepantei dintre pregătirea profesională și disponibilitatea de locuri de muncă sau este preponderent antrenată în sectoare slab remunerate sau care nu generează valoare adăugată.

3.2.3. *Profil migraționist*

Mișcarea migratorie împreună cu mișcarea naturală a populației reprezintă sursele de creștere și descreștere a unei populații.

Conform datelor oficiale, sporul migrator pentru anul 2022 a fost pozitiv înregistrând o descreștere cu 16 persoane.

3.3. Dezvoltare socială

3.3.1. *Educația*

Rețeaua instituțiilor de învățământ prezente în orașul Nisporeni include :

- **3 instituții de învățământ preșcolar:**
 - ✓ 3 de grădinițe-creșe;
- **4 instituții de învățământ primar și secundar:**
 - ✓ 2 gimnazii;
 - ✓ 2 licee.
- **4 instituții extrașcolare și complementare:**
 - ✓ 1 centru de creație al copiilor;
 - ✓ 1 școală de arte plastice;
 - ✓ 1 școală de sport;
 - ✓ 1 școală de muzică.
- **1 instituții de învățământ profesional tehnic:**
 - ✓ Școala Profesională din Nisporeni

⁶ <https://mf.gov.md/ro/content/circulara-bugetar%C4%83-2023-2025-apl>

⁷ Conform datelor furnizate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM)

⁸ https://statistica.gov.md/ro/castigul-salarial-mediu-lunar-brut-si-indicele-numarului-mediu-9436_60440.html

Învățământ preșcolar. În localitate activează 3 instituții preșcolare, având o capacitate de încadrare a 580 copii. În același numărul copiilor de vârstă preșcolară (3-7 ani) conform statisticii oficiale este de circa 625 copii.

Grădinița de copii "Licurici". Grădinița este situată în centrul localității și are o suprafață de cca 2600 m2 (dintre care circa 966 m2 sunt efectiv utilizați de către instituție). În anul 2020 cu suportul financiar al Guvernului României și al APL au fost reparate 4 pavilioane de joacă pentru copii. În prezent sunt încadrați în jur la 150 copii (blocul central) - 170 copii. În cadrul grădiniței activează 15 cadre didactice/educatori cu vârsta medie de circa 42 de ani.

Pe parcursul anului 2021, Primăria or. Nisporeni în baza deciziei nr. 4/4 din 18.12.2020 a Consiliului Local Nisporeni a fost dizolvat centrul de zi pentru copii în situații de risc „Renaștere,,. Serviciul social prestat a fost transmis AO „Concordia,, din or. Nisporeni, iar spațiul a fost reparat capital și destinat Grădiniței Nr.3 Licurici pentru a fi deschise încă două grupe. Astfel capacitatea planificată a grădiniței este de 190 de copii ceea ce reprezintă 8 grupe, iar pe parcursul anului 2023 sunt deja încadrați în grupe 165 de copii, respectiv necesitatea extinderii spațiilor este una emergentă. Clădirea este într-o stare satisfăcătoare întrucât nu au fost efectuate lucrări de consolidare sau reparație capitală iar acoperișul, pavajul, sistemul de încălzire, gardul și termoizolarea clădirii necesită intervenții. necesită intervenții. Totodată clădirea este conectată la facilitățile necesare deși sistemul de canalizare trebuie refăcut și este asigurat accesul către ea în condiții de siguranță

Grădinița (incluzivă) de copii "Povestea". Grădinița are o suprafață totală de circa 3500 m2, care de altfel sunt valorificați la maximum. Deși este situată la periferia localității, grădinița are capacitatea de a încadra circa 300 de copii (repartizați în 12 grupe), iar pe parcursul anului 2023 erau deja încadrați 298. Personalul constituie circa 23 cadre didactice/educatori cu o vârstă medie de circa 37 de ani. Clădirea în care își desfășoară activitatea grădinița este într-o stare bună, este conectată la toate facilitățile, este asigurat accesul către ea în condiții de siguranță, din intervenții fiind necesare doar lucrări de reparație cosmetică eventual. Aceasta instituție este și prima care în 2020 a trecut la energia solară și de biomasă, grație proiectului "Eficiența energetică a clădirilor, lucrări de reparație eficientă", finanțat de UE cu contribuția autorității publice locale.

Grădinița de copii "Andrieș" este situată în centru localității și are o suprafață de cca 661,7 m2 dintre care 429 sunt pe deplin valorificați. Clădirea în care își desfășoară activitatea grădinița este într-o stare bună, este conectată la toate facilitățile, este asigurat accesul către ea în condiții de siguranță, din intervenții fiind necesare doar lucrări de reparație cosmetică eventual. Capacitatea grădiniței constituie 90 de copii, repartizați în 4 grupe, însă pe parcursul anului 2023 au fost încadrați circa 85 de copii. Pe parcursul anului 2023 au fost efectuate lucrări la sistemul de încălzire dar mai sunt necesare și alte lucrări de renovare și reabilitare la sistemul de încălzire, bucătărie, grupurile sanitare, sălile de grupă (inclusiv schimbarea tâmplăriei/ușilor), pavaj dar și dotarea cu foisoare suplimentare.

Conform Normativului în Construcții NCM B.01.05:2019, pentru normarea optimă, capacitatea instituțiilor preșcolare se determină din structura demografică a populației, luând în calcul nivelul de asigurare a copiilor cu instituții preșcolare în limita 85 % din copiii de vârstă preșcolară 3-6(7) ani), ceea ce ar însemna că nu este necesară extinderea capacităților instituțiilor ci mai degrabă o îmbunătățire a condițiilor prin reparație cosmetică sau dotări și intervenții la acoperiș la Grădinița Licurici. Pentru a îmbunătăți eficiența energetică a tuturor instituțiilor preșcolare, este recomandată extinderea proiectelor similare de eficiență energetică și în Grădinițele Licurici și Andrieș.

Învățământ primar și secundar general este reprezentat de 4 instituții, 2 gimnazii și 2 licee: IP Gimnaziul "Ștefan cel Mare", IP Gimnaziul "Mihai Eminescu", IP Liceul Teoretic "Mircea Eliade", IP Liceul Teoretic "Boris Cazacu. În cadrul acestora pe parcursul anului 2023 au fost școlarizați 1592 elevi.

IP Gimnaziul "Ștefan cel Mare" (sau fosta școală nr.3) - Instituția este localizată în zona periferică (dar dens populată) a orașului și are o capacitate de încadrare a 420 de elevi. Pe parcursul anului 2023 au fost școlarizați 401 elevi. Personalul instituției include 38 cadre didactice și personal auxiliar.⁹ Clădirea instituției se află într-o condiție bună și este conectată la toate utilitățile, necesitând doar reparație cosmetică și o dotare suplimentară.

IP Gimnaziul "Mihai Eminescu"¹⁰ (fondată în 1962) - Instituția este localizată în centrul orașului și are o capacitate de încadrare a 250 de elevi cu 10 clase. Pe parcursul anului 2023 au fost școlarizați 233 elevi. Personalul instituției include 20 cadre didactice și 9 personal auxiliar. Clădirea instituției se află într-o condiție bună și este conectată la toate utilitățile, necesitând doar reparație cosmetică.

IP Liceul Teoretic "Mircea Eliade" (fondată în 1976) - Instituția este localizată în centrul orașului și are o capacitate de încadrare a 900 de elevi. Pe parcursul anului 2023 au fost școlarizați 622 elevi. Personalul instituției include 53 cadre didactice și personal auxiliar. Clădirea instituției se află într-o condiție bună și este conectată la toate utilitățile, necesitând doar reparație cosmetică.

IP Liceul Teoretic "Boris Cazacu" (fondată în 1993) - Instituția este localizată în centrul orașului și are o capacitate de încadrare a 350 de elevi în clase liceale, raportul elev/la clasă de 27,2 elevi/clasă. Pe parcursul anului 2023 au fost școlarizați 336 elevi. Personalul instituției include 37 cadre didactice și personal auxiliar. Clădirea instituției se află într-o condiție bună (după reconstrucție) iar în 2013 aceasta a fost reconstruită sala de sport, în 2015 a fost reconstruită cantina, și în 2015 a fost construită o nouă sală de festivități, și stadion.¹¹ Clădirea și este conectată la toate utilitățile, necesitând doar reparație cosmetică.

Învățământ profesional – tehnic

Având în vedere concentrația activității agricole și caracteristicile economice ale localității, în orașul Nisporeni în 1978 a fost înființată o școală profesională cu specializare agricolă.

Școala Profesională din Nisporeni¹² Profilul actual al meseriilor se axează pe domeniul agricol cu meseriile: viticultor-vinificator-pomicultor, tractorist mașinist în producția agricolă, tractorist, apicultor, bucătar iar recent a fost introdusă o nouă specializare legată de cultura plantelor bacifere. Resursele umane ale instituției permit instruirea calitativă a elevilor la disciplinele enunțate supra, în instituție activând 13 cadre didactice.

Din anul 2016 școala implementează instruirea profesională a elevilor prin învățământ dual, în parteneriat cu companii precum Î.C.S. „NIREȘ INTERNAȚIONAL”, S.A. „Codreanca” Nisporeni. În ultimii ani numărul contingentului de elevi este de 127 elevi, în funcție de planul de înmatriculare și numărul de grupe absolvente. Școala dispune de un potențial tehnic și didactic de instruire a circa 140 elevi.

Instituții educaționale extrașcolare și complementare

În orașul Nisporeni serviciile educaționale extrașcolare și complementare sunt prestate de către 4 instituții : centru de creație al copiilor; Școala de arte plastice; Școala de sport; și Școala de muzică.

⁹ <http://stefancelmare3.cendigi.md/>

¹⁰ <http://mihaieminescu.cendigi.md/despre-noi/>

¹¹ <https://dgitsnisporeni.md/wp-content/uploads/2019/03/Raport-de-evaluare-frontal%C4%83-%C3%AEEn-IP-Liceul-Teoretic-%E2%80%99D-B.-Cazacu%E2%80%99D-Nisporeni-1.pdf>

¹² <https://spnisporeni.educ.md/prezentarea-scolii/>

Centrul de Creație al Copiilor reprezintă o instituție complementară, extrașcolară ce organizează activități pentru copii de toate vârstele, cu o capacitate de 80 de locuri. 13 Centru a fost fondat în anul 1992 și în prezent activează într-un spațiu ce datează din anul 1992, cu o suprafață de 234,5 m² (suprafața totală a teritoriului fiind de circa 1130 m²). Instituția deține o sală de dans, 5 săli pentru activitatea cercurilor și o serie de încăperi auxiliare. În componența Centrului activează 16 cadre didactice. Clădirea este conectată la utilități însă nu dispune de o bază materială satisfăcătoare și nici un grup sanitar iar având în vedere numărul considerabil de elevi care frecventează cercurile o îmbunătățire a condițiilor este absolut necesară.

Școala de Arte Plastice din Nisporeni

Personalul Școlii de arte include 4 cadre. Deși capacitatea instituției este de circa 40 de elevi, în prezent 63 de elevi sunt încadrați. Instituția își desfășoară activitatea în incinta clădirii din strada Păcii, care de altfel necesită intervenții și dotare /mobile corespunzătoare a sălilor.

În oraș mai activează **Instituția Publică Școala de Sport „Grigore Brașoveanu”** care are o capacitate de circa 640 elevi. Instituția deține 2 edificii de sport, stadionul fiind recent amenajat. - 2 edificii a școlii de port care pot fi unite.

Școala de Muzică care are filiale în satele Vărzărești și Bălănești iar clădirea în care aceasta activează necesită reparații.

Conform Normativului în Construcții NCM B.01.05:2019, pentru normarea optimă, capacitatea instituțiilor de învățământ general se determină prin aplicarea unei rate a școlarizării de 100% a elevilor claselor I-IX (treapta gimnazială) și unei rate a școlarizării de 75% a elevilor claselor X-XII (treapta liceală) cu ținerea orelor într-un singur schimb.

Deși majoritatea instituțiilor școlare din localitate au fost recent reparate/reabilitate, acestea nu sunt dotate cu surse alternative de energie iar în unele cazuri nici clădirile nu sunt eficientizate energetic, ceea ce impune o orientare către proiecte de eficiență energetică în perspectivă.

3.3.2. Cultură, Tineret și Sport

Având în vedere poziționarea orașului și statutul de reședință de raion, în oraș se regăsește un spectru destul de vast de servicii publice destinate promovării culturii, tineretului și sportului, dar și spații sau activități de recreere. Aceste servicii sunt organizate de către instituții cum ar fi Casa Națională, Bibliotecă, Centrul de Tineret și Clubul de Fotbal.

Casa Națională din orașul Nisporeni cuprinde activități cultural-educaționale, cu scopul de a cultiva valorile social-culturale, valorificarea patrimoniului cultural-istoric, promovarea oportunităților cognitive, inclusiv prin acțiuni de informare. Casa de cultură găzduiește colectivele artistice locale, ansamblul de muzică ușoară "Primăvara" și "Cosmic". Anual, cu suportul casei de cultură, sunt organizate evenimente legate de:

- Omagierea operelor poetului Mihai Eminescu;
- Comemorarea eroilor participanți la luptele din Afganistan;
- Desfășurarea concursului "Dragobetele",
- Concerte dedicate Zilei Internaționale a Femeii;
- Ziua Drapelului Național;
- Zilele orașului Nisporeni;
- Ziua Portului Popular.

¹³ <https://dgitsnisporeni.md/wp-content/uploads/2019/03/Raport-de-evaluare-institu%C8%9Bional%C4%83-%C3%AEn-Centrul-de-Crea%C8%9Bie-al-Copiilor-Nisporeni.pdf>

Pe parcursul anului 2023 au fost desfășurate lucrări de reabilitare a edificiului prin intermediul Programului "Satul European".

Biblioteca orașului are o suprafață de 155 m2. Este dotată cu 7180 de titluri de carte în 20016 exemplare. Biblioteca este situată în incinta Grădiniței Licurici și sunt desfășurate matinee și concursuri. Personalul bibliotecii constituie 4 angajați/angajate care reușesc să deservească până la 928 beneficiari anual.

În Nisporeni activează și o filială a Alianței Franceze, centru cultural și lingvistic străin din Republica Moldova. Aceasta propune cursuri de franceză, dar și cursuri de română și rusă pentru expatriați, cursuri de pregătire pentru examenele Cambridge English, de asemenea propune sejururi lingvistice atractive, atât pentru străinii care doresc să studieze limba română sau rusă în Republica Moldova cât și pentru tinerii moldoveni care își doresc perfecționarea limbii franceze în Franța.¹⁴

Centrul de Tineret Luceafărul în incinta căruia activează un muzeu local dispune de un centru informațional pentru turiști.

În oraș există un post de televiziune locală și un ziar local.

Activități pentru tineret și sport

Pe teritoriul orașului sunt 4 obiecte sportive, inclusiv un complex sportiv cu o suprafață de 2,2893 ha, al doilea ca mărime în Republica Moldova și este destinat găzduirii de competiții sportive, inclusiv la nivel internațional. De astfel în oraș se regăsesc și alte spații sportive cum ar fi Secția de lupte Greco-Romane de pe teritoriul Clubului Trio, Sala de jocuri, Sala de trambulină.

În oraș activează clubul de fotbal Speranis Nisporeni, care activează în Liga 1 (a doua competiție internă).

Zone de agrement

În raza orașului Nisporeni se regăsesc 3 parcuri, ca zone de agrement pentru populație:

- Parcul Central, cu o suprafață de 13.02 ha, fiind și cel mai populat, datorită amplasării centrale și a renovării parțiale recente;
- Parcul Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, cu suprafața de 0.8 ha care necesită o reabilitare;
- Scurul din preajma Monumentului lui Ferdinand I, cu suprafața de 0.2 ha.

Totodată pe teritoriul localității se mai regăsesc și alte zone verzi cum ar fi :

- Parcul vechi, cu o suprafață de circa 5,3 ha;
- Zona verde pe strada Iona Vodă, cu suprafața de 0,1 ha;
- Zona verde pe strada Alexandru cel Bun 55 , cu suprafața de 0,33 ha;
- Zona verde de pe strada Suveranității, cu suprafața de 0,10 ha; - care trebuie renovată, reabilitat pavajul, scaunele, mobilierul stradal, cât și scena pentru activități.

Gradul de dotare și amenajare a acestor zone diferă de la caz la caz însă nici una nu a fost supusă unor renovări/amenajări recente decât parcul central.

Totodată, conform priorităților trasate în Programul de Revitalizare a fost propusă și amenajare unei zone verzi în zona de revitalizare a orașului pe teritoriul fostei Grădinițe nr.4, care la moment este o teren abandonat cu potențial pentru oraș.

¹⁴ <https://alfr.md/ro/despre-noi/>

Mass media

În orașul Nisporeni funcționează postul de televiziune locală "Albasat - TV" și este difuzat pe suport de hârtie Ziarul local „Deșteptarea”.

3.3.3. Servicii medicale

În localitate sunt prezente trei instituții de sănătate care oferă servicii la nivel de raion în mare parte: IMSP Spitalul Raional Nisporeni, IMSP Centrul de Sănătate Nisporeni și Centrul de Sănătate Publică Nisporeni.

IMSP Spitalul Raional Nisporeni¹⁵, al cărui fondator este Consiliul raional are o capacitate de 162 paturi, prestând servicii de consultații medicale, primiri urgențe, precum și internare. În cadrul unității spitalicești activează secția unitate primiri urgențe, secția consultativă, fizioterapie, chirurgie, etc. Personalul Spitalului este compus din 41 medici și 7 laboranți.

În același timp, deși zona din imediata proximitate a Spitalului este aglomerată, nu sunt suficiente spații pentru parcare amenajate care ar facilita accesul la clădire dar și o reabilitare a trotuarului.

IMSP Centrul de Sănătate Nisporeni¹⁶ dispune de un edificiu din 4 etaje cu suprafețe mari, fiind dotat complex conform standardelor în vigoare (laborator, cabinet de imunizare, contabilitate, cabinetul copilului sănătos, cabinetul reproducerea sănătății, secția diagnostică funcțională, staționar de zi, sală de proceduri, cabinet de fizioterapie, farmacie, sala de triaj, cabinetul ECG, FGDS, USG. În cadrul unității activează 19 medici, 70 de asistente medicale și 65 persoane personal administrativ.

Centrul de Sănătate Publică Nisporeni, cu statut de subdiviziune a Agenției Naționale pentru Sănătate Publică, având drept funcție de bază asigurarea supravegherii situației epidemiologice a bolilor transmisibile din localitate. În cadrul Centrului sunt angajate 4 persoane. Clădirea în care activează Centru însă necesită intervenții capitale.

Gradul de acces la servicii medicale a orașului este mare, la fel și spectru de servicii medicale prestate, însă, aceste instituții deservește un flux destul de mare de persoane din localitățile din proximitate cât și din întreg raionul Nisporeni. Condițiile și dotarea acestor instituții este una satisfăcătoare însă anumite îmbunătățiri pot fi operate pentru a crește confortul și calitatea serviciilor prestate.

3.3.4. Caracteristicile grupurilor vulnerabile

Conform datelor administrative furnizate, în rândul populației orașului Nisporeni locuiesc persoane care se află într-o poziție de dezavantaj sau risc crescut de a fi marginalizate, excluse sau afectate negativ în diferite aspecte ale vieții sociale, economice sau politice.

Printre acestea se regăsesc 141 de persoane cu dizabilități, 150 familii care sunt sărace (în conformitate cu evidența Direcției de Asistență Socială) și 342 de familii care au 3 sau mai mulți copii.

Aceste grupuri sociale vulnerabile necesită o atenție specială pentru a li se asigura drepturile și oportunitățile egale cu restul populației și pentru a le proteja împotriva marginalizării și abuzului. Procesul de incluziune a acestor categorii de locuitor se realizează prin intermediul anumitor serviciilor publice, în particular a celor specializat dar sunt necesare și acțiuni de consolidare a coeziunii sociale prin activități constante și consecvente.

¹⁵ <https://www.spitalnisporeni.md/>

¹⁶ <https://csnisporeni.md/#>

Tabelul 3. Indicatori socio-demografici

Denumire indicator, anul 2023	Număr/Pondere (%)
Populația generală a or. Nisporeni	13015
Ponderea în totalul populației raionului Nisporeni	22%
Numărul total de copii din or. Nisporeni	2938
Ponderea copiilor în totalul populației or. Nisporeni	23%
Numărul copiilor rămași temporar fără îngrijire părintească din or. Nisporeni (custodie)	53
Ponderea copiilor fără îngrijire părintească în numărul total de copii	0,5%
Numărul persoanelor vârstnice din or. Nisporeni (pensionari)	1696
Ponderea persoanelor vârstnice în totalul populației or. Nisporeni	13%
Numărul persoanelor cu dizabilități din or. Nisporeni	141
Ponderea persoanelor cu dizabilități în totalul populației or. Nisporeni	1.1%

Sursa: Date oferite de Primăria or. Nisporeni

Un **grup defavorizat** este reprezentat de orice individ sau familie cu venituri sub nivelul necesar pentru asigurarea unui trai decent, care se confruntă cu amenințări sociale ce pot duce la incapacitatea de a-și satisface necesitățile de bază, și, ca urmare, pot ajunge să fie izolați sau excluși din societate. Principalele grupuri defavorizate sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul 4. Grupuri social-vulnerabile (la început de an 2023)

	Total	Femei	Bărbați	Copii
Persoanele cu dizabilități	141	68	47	26
Persoanele în etate (58/63 +)	1696	1230	466	-
inclusiv persoanele în etate singuratice	45	27	18	
Copii în situații de risc	183	-	-	183
Membrii familiilor cu 3 și mai mulți copii	342	108	108	126
Romi	20	8	7	5
Refugiați (din Ucraina)	59	37	2	20

Sursa: Primăria Nisporeni

Persoanele în etate reprezintă una din cele mai defavorizate categorii sociale din oraș, deoarece majoritatea dintre ei au un nivel scăzut de trai. Cu regret este evidentă îmbătrânirea populației, ca rezultat a scăderii natalității și migrației tinerilor. Coeficientul îmbătrânirii populației în oraș este de 13%, și este apreciat ca stare critică din puncte de vedere a continuității demografice. Persoanele în etate reprezintă 1696 cetățeni, din ei circa 45 (2,6%), sunt persoane în etate singuratice. Această categorie au preponderent venituri ce nu corespund cu cheltuielile elementare de întreținere.

O altă categorie defavorizată reprezintă **persoanele cu dizabilități** ce constituie cca 1% din numărul total al locuitorilor. Și această categorie au preponderent venituri ce nu corespund cu cheltuielile elementare de întreținere. Numărul de persoane cu grad de invaliditate este mediu și constituie 1% din populație. Majoritatea lor sunt cu dizabilități fizice, iar femeile au o pondere mai mare - 48%. Procesul de incluziune a persoanelor cu dizabilități în societate este în proces de dezvoltare, deoarece vizează schimbarea mentalității cetățenilor, este un proces de durată care trebuie dezvoltat prin activități constante și consecvente cu această categorie de populație.

În orașul Nisporeni sunt refugiate 59 persoane din Ucraina.

Tabelul 5. Principalele probleme cu care se confruntă grupurile defavorizate

Grupuri de persoane defavorizate	Problemele cu care se confruntă grupul
Persoanele în etate (58-63+ ani)	• În oraș nu există o cantină socială sau un centru de zi pentru bătrâni. • Venituri insuficiente pentru a acoperi necesitățile de bază ale persoanelor în etate; • Singurătatea și izolarea socială a persoanelor în vârstă; • Lipsa condițiilor minime de trai și accesul limitat la servicii de igienă personală, cum ar fi dusul sau spălarea articolelor mari de îmbrăcăminte; • Dificultatea în efectuarea activităților de autoservire și a muncilor gospodărești; • Dificultatea vârstnicilor de a găsi oportunități de muncă în comunitate sau incapacitatea lor de a continua să lucreze • Limitările de mobilitate care împiedică accesul la informații, servicii culturale și artistice. • Persoanele cu dizabilități se confruntă cu opțiuni limitate pentru petrecerea timpului liber și participarea la activități culturale și sociale.
Copii în situații de risc	• În oraș nu există un centru de zi pentru copii; • Copii romilor au nevoie de activități de alfabetizare și pregătire pentru programul școlar a romilor; • Unii copii cresc într-un mediu familial dificil, caracterizat de violență, abuz de alcool, neglijare sau exploatare prin muncă; • Există copii care rămân temporar fără supravegherea părintească, din cauza plecării părinților lor peste hotare; • Copiii cu dizabilități se confruntă cu dificultăți legate de accesibilitate și disponibilitatea mijloacelor de asistență adecvate; • Copiii se confruntă cu un grad ridicat de stigmatizare și discriminare pe baza unor diferite criterii, precum dizabilitatea, nivelul de trai sau statutul părinților lor; • Unii copii nu au acces la servicii de igienă
Persoane cu dizabilități	• Unele gospodării în care locuiesc persoane cu dizabilități se confruntă cu condiții de trai precare și trăiesc la un nivel ridicat de sărăcie. • Accesul la serviciile de suport, cum ar fi asistența personală, serviciile Respiro, ajutoarele umanitare, suportul financiar și ajutorul social, este limitat pentru persoanele cu dizabilități sau chiar inexistent. • Persoanele cu dizabilități au acces limitat la serviciile de sănătate și la medicamente compensate din cauza lipsei de informații sau a barierelor financiare. • Informațiile despre oportunitățile de angajare pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv angajarea la distanță sau cu suport special, sunt insuficiente. • Persoanele cu dizabilități se confruntă cu opțiuni limitate pentru petrecerea timpului liber și participarea la activități culturale și sociale.

Având în vedere capacitățile financiare ale Primăriei orașului, dar și necesitățile grupurilor defavorizate, pot fi create și gestionate următoarele servicii sociale:

Tabelul 6. Servicii sociale care pot fi dezvoltate

	Tipul serviciului social	Categorii de beneficiari	Număr de beneficiari anual	Cost estimativ per beneficiar
1.	Centrul de zi pentru copii în situații de risc	Copii în situații de risc	15-30 copii	40000-50000 MDL/beneficiar
2.	Centrul de zi pentru copii cu dizabilități	Copii cu dizabilități	20-25 copii cu dizabilități	50000-60000 MDL/beneficiar
3.	Centre de zi pentru adulți cu dizabilități	Persoane cu dizabilități adulte	20-25 persoane	40000-46000 MDL/beneficiar
4.	Serviciul social de îngrijire socială la domiciliu	Persoane vârstnice și persoane cu dizabilități	10-12 persoane la o unitate de personal	9600-12000 MDL/beneficiar
5.	Centre de zi pentru persoane vârstnice	Persoane vârstnice	20-25 persoane	20000 MDL/beneficiar
6.	Cantina de ajutor social/Serviciul alimentație	Persoane vârstnice, Persoane cu dizabilități, Copii	50-100 persoane anual	10000-12000 MDL/beneficiar
7.	Servicii integrate de prevenire și combatere a violenței	Femei și copii victime/martori ale infracțiunilor/violenței în familie și ale traficului	10-20 persoane	30000 MDL/beneficiar
8.	Servicii de igienă (spălătorie, frizerie, duș social)	Persoane din grupuri defavorizate gratuit	20-50 gospodării	5000 -10000 MDL/beneficiar

3.3.5. Servicii Sociale

Eforturile de incluziune socială, egalitate de șanse, acces la resurse și servicii și protecție a drepturilor umane sunt esențiale pentru a sprijini grupurile social vulnerabile, iar în orașul Nisporeni funcționează două centre sociale care oferă o gamă largă de servicii pentru a răspunde nevoilor populației:

Centrul de Reabilitare și Integrare Socială a Bătrânilor "Încredere" prestează servicii de plasament și servicii de zi pentru persoanele vârstnice și persoanele adulte cu dizabilități înființat în 2009. Suprafața centrului este de cca 710 m². Capacitatea totală de plasament este de 15 locuri, iar de serviciile de zi ale centrului beneficiază anual circa 400 persoane, dintre care cca 30 de persoane zilnic beneficiază de serviciul de alimentație (prin rotație), iar cca 280 persoane beneficiază de alte servicii de zi (kinetoterapie, socializare, servicii de igienă). Capacitatea centrului nu este suficientă pentru a satisface toate cererile de plasament, în special pentru perioada rece a anului. În prezent este dezvoltat un proiect ce ar permite extinderea cu încă 20 de locuri. Totodată infrastructura existentă trebuie recondiționată, pavajul din curte trebuie renovat, acoperișul necesită intervenții, mobilierul trebuie reînnoit, bucătăria necesită a fi dotată cu aragaze iar întreaga clădire necesită o reabilitare termică.

Centrul multifuncțional Concordia (în cadrul căruia în 2020 a fost transferat în baza deciziei Consiliului orașenesc Centru de zi "Renaștere" care găzduia 30 de copii) a fost înființat în 2020. Acest Centru oferă servicii pentru copii în situații de risc. Centrul are o suprafață de 526 m² și o capacitate de 14 locuri în plasament și 29 locuri pe timp de zi.

Ambele instituții activează în clădiri care se află într-o stare bună, sunt conectate la toate utilitățile necesare și au căi de acces sigure, însă cererea este capacitatea acestora ar putea fi extinsă în perspectivă având în vedere gradul lor de ocupare : 100% CIS Încredere și 95% Concordia.

3.4. Economia

3.4.1. Structura de afaceri a economiei locale și a domeniului de afaceri

Economia locală a orașului Nisporeni este relativ diversificată atât ca și forme organizatorice (de la ÎI la SA /srl cu peste 400 de angajați) da și ca sectoare ale economiei, având reprezentate atât sectoarele tradiționale precum agricultura, inclusiv industria procesatoare, cât și sfera serviciilor.

În orașul Nisporeni își desfășoară activitatea cca 250 de întreprinderi individuale, 130 persoane fizice ce își desfășoară activitatea în baza de patentă, 27 societăți pe acțiuni, 13 SRL-uri o întreprindere orășenească dar și 1350 gospodării țărănești.¹⁷

Această structură indică un potențial antreprenorial favorabil, care a fost impulsionat de existența resurselor (disponibilitatea terenurilor, inclusiv agricole, disponibilitatea forței de muncă dar și poziționarea favorabilă a orașului față de capitală cât și față de punctele strategice de export (proximitatea punctului vamal), climat favorabil mediului investițional (condiții avantajoase pentru deschiderea și administrarea unei afaceri, servicii de suport și logistică, accesibilitatea la produse bancare și facilități, inclusiv fiscale dar și disponibilitatea forței de muncă calificate, inclusiv existența școlii profesionale) ceea ce reprezintă un avantaj considerabil atât pentru locuitori care au acces la locuri de muncă, cât și pentru APL, deoarece contribuie la formarea bugetului unității administrativ-teritoriale.

Sectoarele economice preponderente întâlnite în orașul Nisporeni sunt agricultura, industria prelucrătoare, comerțul, serviciile și lucrările de bunuri.

În oraș funcționează un șir de companii de construcții, care efectuează lucrări generale de construcții precum și specializate, întreprinderi de producere a materialelor de construcții, companii de transport, servicii comunale și de depozitare precum și un șir de întreprinderi de fabricare a produselor alimentare, încălțăminte, mobilei și alte ramuri de producere.

Cei mai mari agenți economici din localitate activează de asemenea în sectoarele de procesare, textile/pielărit, construcții cât și prestări servicii - transport. Printre acestea sunt:

Tabelul 7. Principalii agenți economici din orașul Nisporeni

Denumirea agentului economic	Domeniul de activitate	Nr. angajaților
Întreprinderea cu Capital Străin "NIRES Internațional" SRL	Fabricarea articolelor de încălțăminte	440
SA "Codreanca"	Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte din materiale textile	89
SA Baza de Transport Auto nr. 20	Transporturi urbane terestre și suburbane de călători	84
Societatea Comercială "Tavisma" SRL	Servicii de taxi	70
Societate Comercială "NISPROFCON" SRL	Companie de construcții	67

Sursa : Primăria Nisporeni

¹⁷ Conform datelor furnizate de APL

Sectorul bancar în localitate este reprezentat prin existența a trei sucursale a celor mai mari instituții financiare ceea ce satisface nevoile de servicii, dar și cererea de credite pentru economia orașului și susținerea mediului de afaceri.

Infrastructura de suport pentru afaceri

Un alt factor care a influențat dezvoltarea sectorului de afaceri este infrastructura de suport pentru afaceri care prin prisma facilităților de natură logistică, fiscală sau consultativă pe care pe asigură antreprenorilor a determinat o dezvoltare mai accelerată a mediului antreprenorial.

În Nisporeni sunt câteva instituții ce oferă facilități antreprenorilor: Incubatorul de Afaceri, Zona Economică Liberă, și Parcul Industrial ce urmează a fi dezvoltat.

Incubatorul de Afaceri din Nisporeni (IAN), a fost creat pentru a spori valorificarea oportunităților oamenilor și întreprinderilor din regiune prin realizarea potențialului economic care rezultă din creșterea productivității și competitivității. La moment, incubatorul găzduiește 41 de rezidenți, din care 73% (30 antreprenori) sunt companii nou create, cu un număr total de 121 angajați, dintre care 69 tineri. Gradul de ocupare a spațiului oferit în locațiune este de 100 % (1006 m² oferiți în locațiune) agenților economici.

Zona Economică Liberă (subzonă a ZEL Ungheni-Business)¹⁸ Un teren cu suprafața de 23,7083 ha din extravilanul or. Nisporeni și altul cu suprafața de 2,4070 ha amplasat pe str. Toma Ciorbă, or. Nisporeni, au fost transmise în folosința administrației zonei libere. În anul 2018 a fost realizat un amplu studiu de fezabilitate privind crearea subzonei economice libere în or. Nisporeni, atragerea de investiții rămânând o prioritate pentru crearea condițiilor pentru creșterea economică durabilă pe termen mediu.

Prezența infrastructurii de suport pentru afaceri este cu siguranță un mare avantaj competitiv care însă trebuie valorificat prin dezvoltarea activităților complementare pentru atragere a investițiilor și a capitalului uman în localitate.

Turismul

Orașul Nisporeni are un portofoliu vast de monumente istorice cât și elemente de atracție turistică care nu sunt valorificate decât parțial.

Resursele turistice ale localității includ un complex de mediu, atât natural, cât și antropic (monumente, muzeu, elemente de folclor, artă populară, meșteșuguri etc).

Monumentele incluse în Registrul Monumentelor Republicii Moldova, amplasate în or. Nisporeni:¹⁹

- Monumentul „Ștefan cel Mare și Sfânt” (str. Suveranității, 1);
- Monumentul ostașilor căzuți în al II-lea război mondial (str. Suveranității);
- Monumentul ostașilor căzuți în luptele de pe Nistru și Afganistan (str. Ioan Vodă);
- Crucea Mântuirii Neamului Românesc (dealul Ghiharia);
- Bustul lui Mihai Eminescu (str. Alexandru cel Bun);
- Bustul Regelui Ferdinand I (str. Chișinăului);
- Casa Națională (str. Alexandru cel Bun, 3).

În același timp, orașul se regăsește în rutele turistice naționale ”Zona turistică Vest”, care conectează localitățile Chișinău - Suruceni - Condrița - Căpriana - Hâncu - Iurcenii.

Trebuie să menționăm și conectarea la rutele turistice transfrontaliere a Euroregiunii Siret - Prut - Nistru ce prezintă un potențial deosebit.

Orașul Nisporeni este inclus în Programul Național pentru zona de Centru „Drumul vinului”. Localitatea este înconjurată de impunătoare suprafețe de vii (aproximativ 818 ha), principalele soiuri de vie fiind cele albe

¹⁸ <https://www.iplatforms.gov.md/en/map>

¹⁹ <https://primarianisporeni.md/wp-content/uploads/2020/06/Regulament-comert-Nisporeni.pdf>

(Aligote, Sauvignon, Chardonay). În oraș funcționează două întreprinderi de prelucrare a strugurilor: SA „Nis-Struguraș” și SRL „Maurt”, unde pot fi organizate degustații.

În același timp infrastructura turistică hotelieră din localitate este reprezentată de câteva structuri de primire turistică cu funcții de cazare: hotel „Prietenia”, cu o capacitate de 10 locuri, hotelul „NisprofCon”, cu capacitatea de 24 locuri, precum și hotelul inaugurat recent de pe teritoriul Complexului Stadionului Raional, cu o capacitate de 40 de locuri care oferă infrastructura necesară pentru deservirea turiștilor.

Deși inițiativele de a propulsa orașul Nisporeni ca destinație turistică sunt abia în dezvoltare, spectru de activități cât și infrastructura existentă oferă orașului un avantaj competitiv care trebuie în perioada următoare valorificat la maximum.

3.4.2. Sectorul Agriculturii

Sectorul agriculturii a fost tradițional una dintre ocupațiile de bază, acest fapt este corelat și cu disponibilitatea terenurilor agricole în localitate care în prezent însumează 4705.7 ha, sau circa 51% din suprafața totală a terenurilor din orașul Nisporeni. În cea mai mare parte activitățile din sectorul agricol sunt orientate spre cultivarea culturilor vegetale, fiind dezvoltate și ramurile de procesare a produselor agricole.

Localitatea este înconjurată de impunătoare suprafețe de vii (aproximativ 818 ha), principalele soiuri de vie cultivate fiind cele albe (Aligote, Sauvignon, Chardonay). În orașul Nisporeni activează fabrica de vinuri „Maurt” SRL, pe podgoriile căreia sunt plantate soiuri de struguri - Sauvignon și Moldova pe o suprafață de cca 150 ha.

Infrastructura de post recoltare în raionul Nisporeni este reprezentată de o rețea de depozite frigorifice cu o capacitate de păstrare de cca 6000 tone. Cel mai mare depozit frigorific are o capacitate totală de păstrare și procesare a strugurilor de masă și fructelor de cca 2655 tone.

Totodată, pe teritoriul localității nu activează nici un grup de producători recunoscut sau cooperativă de producere ceea ce denotă o cooperare relativ scăzută între producătorii agricoli, și respectiv oportunități mai reduse în a accesa unele piețe noi sau a aplica tehnologii performante, decât la scară mică. Deși în raionul Nisporeni sunt câțiva producători agricoli care aplică practici sustenabile de prelucrare a solului cât sau care practică agricultura organică, în orașul Nisporeni nu se regăsesc astfel de producători.

3.4.3. Industria

În orașul Nisporeni sectorul industriei prelucrătoare cuprinde domenii cum ar fi:

- producerea băuturilor alcoolice;
- procesarea fructelor și producerea conservelor; fabricarea încălțăminte;
- prelucrarea lemnului (fabricarea produselor din lemn, mobilier);
- prelucrarea metalului și a derivatelor din metal;
- producerea produselor de patiserie;
- construcții și producerea articolelor de și pentru construcții,
- textile și producerea articolelor vestimentare.

Anume în acest sector sunt cei mai mulți angajați. Aceste întreprinderi prin însăși competitivitatea produselor deja fabricate reprezintă recipienți atractivi de investiții.

3.5. Infrastructura

3.5.1. Fondul locativ

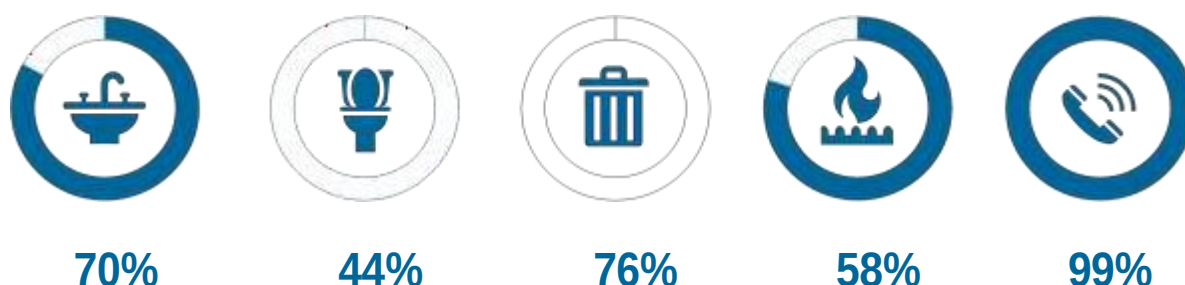
Conform datelor statistice prezentate la situația de la 01.01.2023, suprafața totală a fondului locativ în orașul Nisporeni constituie 6077,4 mii m², dintre care 5827,0 mii m² fiind reprezentată de case particulare, iar 218,6 mii m² de blocuri cu apartamente,.

Fondul de locuințe al orașului este format din 5480 de case, dintre care: 1380 de apartamente, inclusiv 30 apartamente sociale și 4100 case individuale cu lot de pământ.

3.5.2. Infrastructura Utilităților Publice

Gradul de dotare cu utilități a orașului Nisporeni variază pe categorii de servicii și modul de organizare a acestora pe teritoriul localității.

Figura 1. Gradul de echipare a fondului locativ cu utilități publice, 2023

Alimentarea cu Apă și Sanitație

Orașul Nisporeni dispune de un sistem centralizat de alimentare cu apă și de canalizare a apelor uzate. Lungimea totală a rețelelor de alimentare cu apă este de 121,2 km, iar a rețelelor de canalizare este de 42,3 km. Rețelele se află în gestiunea SA "Apă Canal Nisporeni". De asemenea, în localitate există 4 (patru) sonde arteziene conservate natural.

Sursa de apă livrată în orașul Nisporeni este râul Prut. Capacitatea totală de extragere a apei este de cca 334.4 mii m³. Volumul anual de apă livrată consumatorilor locali este de cca 288.9 mii m³, consumul tehnologic este de cca 8 mii m³, la pierderi sunt raportate cca 37.5 mii m³ de apă.

La rețeaua de alimentare cu apă sunt conectate circa 3820 gospodării (70%) din localitate, iar la sistemul centralizat de canalizare sunt conectate 2421 gospodării (44%). În prezent este în derulare un proiect ce de canalizare ce ar asigura accesul la o altă zonă a localității.

În același timp sistemul de canalizare a localității necesită a fi îmbunătățit prin dotarea și extinderea capacității de la 321 l/s la 641 l/s (stația de epurare a orașului a fost construită în 2016 și necesită deja intervenții capitale) și dotarea conformă pentru a putea face față numărului actual de utilizatori. Totodată este necesară și construcția unui rezervor Nisporeni-Est și a rețelei de sub-transmisie, pentru extinderea ulterioară a apeductului.

Managementul deșeurilor solide

Managementul deșeurilor solide în localitate este asigurat de către ÎM "Gospodăria Comunală Nisporeni", întreprindere din subordinea primăriei orașului Nisporeni. Activitatea întreprinderii cuprinde: colectarea, tratarea și eliminarea deșeurilor, salubritatea localității, transporturi, depozități.

Pe teritoriul orașului există o gunoiște autorizată (poligonul de deșeurii a fost amenajat în anul 2018) cu o suprafață de cca 4,7 ha, aflată în gestiunea întreprinderii și șase gunoiști neautorizate pe suprafața cărora

haotic sunt depozitate deșeuri. La serviciile de colectare a deșeurilor sunt conectate 4160 gospodării sau 76%.

Dinamica indicatorilor principali ce vizează colectarea deșeurilor solide indică o creștere semnificativă (de 2 ori) a volumului deșeurilor colectate, sincronizate de altfel cu procesul de deservire a populației cu servicii.

Tabelul 8. Deșeuri orășenești colectate pe parcursul anului

	2017	2018	2019	2020	2021
Deșeuri orășenești - total, mii metri cubi	10,9	13,5	10,6	13,4	23,6
Deșeuri de la populație (gospodării), mii metri cubi	7,8	9,8	7,3	10,0	20,4
Deșeuri de la instituții, agenți economici, mii metri cubi	3,1	3,7	3,3	3,4	3,2
Populația care beneficiază de serviciu de colectare a deșeurilor orășenești, persoane	4856	6860	7539	8175	7440
Numărul de locuințe care beneficiază de serviciu de colectare a deșeurilor orășenești, unități	2968	3170	3385	3794	3298

Sursa: BNS ²⁰

Orașul Nisporeni mai face parte din Zona 5 de Management al Deșeurilor, care include raioanele Nisporeni, Ungheni și Călărași, fiind zona selectată în prima etapă de implementare a proiectului național "Deșeuri Solide în Republica Moldova". Prin intermediul proiectului, pe teritoriul orașului va fi amenajată o stație de transfer a deșeurilor, ce urmează a fi colectate și transferate la poligonul de depozitare a deșeurilor care va fi amplasat în orașul Ungheni.

Totodată este în dezvoltare o inițiativă orientată spre colectarea selectivă precum și elaborarea unui plan de compostare.

În ce privește rețeaua de gaze naturale, sunt conectate 58% din gospodăriile localității.

Iluminat stradal. Treptat, pe teritoriul localității sunt efectuate lucrări de iluminare totală a principalelor artere și a obiectelor de importanță locală. Lungimea totală a drumurilor iluminate este de 30, 164 (32 794 după finisarea lucrărilor km și 2,5 km iluminare parc.

Infrastructura drumurilor. Lungimea totală a drumurilor publice, străzilor și stradelor locale constituie 92,22 km, dintre care 13,11 km de importanță națională, cu îmbrăcăminte rigidă, iar 66,11 km de importanță locală, dintre care asfaltate și pietruite cca 42,3 km. În localitate nu există, deocamdată, piste amenajate pentru ciclști.

Alte străzi care necesită intervenții în mod prioritar întrucât asigură accesul la anumite servicii publice, sunt - Strada Industrială, Strada Ion Creangă, Strada Mihai Eminescu și strada Grigore Adam.

Organizarea circulației și securitatea circulației pe magistralele orașului. Actualmente principalul element de dirijare a circulației rutiere în oraș este auto dirijarea intersecțiilor. În oraș, traficul de pasageri este asigurat de 2 rute interne ce fac legătura cu sectoarele rezidențiale ale localității. Capacitatea zilnică a persoanelor transportate reprezintă circa 80-100 locuitori. De asemenea, în localitate activează serviciul local de taxi, ce dispune de 46 mașini. În oraș sunt 6 stații de așteptare amenajate ale transportului urban.

Pe teritoriul localității funcționează gara auto, care asigură legăturile de transport internaționale, interurbane și republicane. Legătura între oraș și capitală se asigură prin 32 rute, având capacitatea de a transporta circa 700 persoane pe zi.

²⁰

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/60%20Statistica%20regionala/60%20Statistica%20regionala_01%20MED/MED060320reg.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802

3.6. Buna guvernare și management

3.6.1. Gestionarea administrativă

Administrația publică locală

Conform Legii nr. 436/2006 privind administrația publică locală, autoritățile administrației publice locale ale orașului Nisporeni sunt reprezentate prin Consiliul Local și Primărie. Activitatea autorităților administrației publice locale este bazată pe legislația în vigoare și propriile Regulamente de organizare și funcționare.

Tabelul 9. Structura APL, 2023

Gen	Primăria, persoane	Consiliul Local, persoane
TOTAL	30	23
Bărbați	13	9
Femei	17	14

Sursa: Primăria localității

Consiliul local este autoritatea deliberativă a orașului constituit din 23 consilieri aleși în urma alegerilor locale generale din 20 octombrie 2019. Consiliul local este constituit din 9 bărbați (39%) și 14 femei (61%), persoane cu venit mediu.

În conformitate cu prevederile legislației în vigoare, în cadrul Consiliului, în dependență de specificul local au fost create următoarele comisii consultative de specialitate:

- 1) Comisia pentru probleme sociale - (7 membri);
- 2) Comisia pentru problemele economico - financiare - (7 membri);
- 3) Comisia pentru problemele agroindustriale, construcții, ecologie și amenajarea teritoriului - (7 membri);
- 4) Comisia pentru probleme de drept, etică, integrarea europeană, elaborarea strategiilor de dezvoltare, promovarea imaginii - (5 membri).

Primăria este instituția administrației publice locale condusă de către primar, care activează în baza principiilor de autonomie locală, descentralizarea serviciilor publice, consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit și este organul de conducere operativă a treburilor publice locale. Primarul este autoritatea reprezentativă a populației și executivă a Consiliului local.

Personalul primăriei orașului Nisporeni este constituit din 30 persoane: primar, viceprimar, secretar și specialiști, responsabili pentru diferite domenii.

Participarea în cadrul proiectelor de dezvoltare comunitară în ultimii 3 ani

Conform datelor oferite de către primărie, este prezent un nivel ridicat de participare al locuitorilor orașului Nisporeni în cadrul proiectelor de dezvoltare comunitară, la luarea deciziilor privind prioritățile proiectului, participarea la evaluarea proiectului, participarea activă la implementare.

Tabelul 10. Principalele proiecte implementate în localitate

Anii	Denumirea proiectului	Finanțator	Valoarea proiectului	Cofinanțare APL	Beneficiari proiect
2022-2024	Apeduct Prut-Nisporeni, Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și com. Vărzărești	FNDRL (ADR Centru)	46,03 mil lei	4,62 mln lei	2354 directi

2022-2023	Reconstrucția edificiului Casa Națională	FNDRL (ONDRL)	3,95 mil lei	-	13015
2023-2024	DAR 1+3 Reparația drumului și a rigolei	Biroul Relații cu Diaspora	3,68 mil lei	2.1 mil lei	
2023-2024	Piețe reziliente și incluzive în Moldova	Elveția-PNUD	400 mii dolari	-	Microregiunea Nisporeni, Vărzărești, Ciutești, Boldurești, Soltănești, Grozești, Bălăurești și Seliște

Sursa: Primăria localității

Localități înfrățite

Primăria orașului Nisporeni este înfrățită cu o serie de localități din România și Ucraina, după cum urmează:

- 1) Orașul Lugoj, România, situat în județul Timiș. Populația stabilă a orașului este de cca 47 445 locuitori, cu o industrie dezvoltată, un hub comercial și turistic, cu o rețea de supermarketuri gestionate de operatori internaționali. Mun. Lugoj, la rândul său, este înfrățit cu localitățile din Grecia, Germania, Italia, Franța, Ungaria, Serbia, Macedonia de Nord.
- 2) Orașul Sângeorz-Băi, România, situat în județul Bistrița Năsăud (Transilvania), inima munților Carpați cu numeroase bogății naturale. Multe izvoare vindecătoare, ape minerale și curative, atracții turistice și peisaje frumoase. Populația stabilă este de cca 9 679 locuitori. Principalele activități economice desfășurate - turism curativ, oieritul și procesarea produselor lactate.
- 3) Orașul Breaza, România, situat în județul Prahova format din mai multe localități componente. Populația este de cca 16 000 locuitori. Profilul economic principal - servicii, agricultură și industrii. La fel, orașul este renumit prin fluctuația mare a turiștilor. Este un punct de legătură dintre localitățile județului Prahova și București.
- 4) Or. Tulcin, Ucraina (Тулчин, Винницькая область, Украина) cu o populație totală de cca 15 011 locuitori, conform situației din 2019. Este dezvoltat sectorul industriei alimentare (producerea de conserve, prelucrarea produselor lactate, procesarea produselor oleaginoase, prelucrarea cărnii etc.), prelucrarea lemnului, turismul cultural-istoric.

Înfrățirea, în calitate de proces de stabilire, consolidare și perpetuare a relațiilor socio economice, culturale și de prietenie, țintește

3.6.2. Bugetul Local

Veniturile bugetului local

Pe perioada de referință a ultimilor trei ani (2020-2022), veniturile totale ale orașului Nisporeni au însumat cca 92.42 milioane lei, dintre care 26.04 mln lei în 2020, 29.04 mln lei în 2021 și 37.34 mln lei în 2022. Cea mai mare pondere a veniturilor o constituie transferurile, care înregistrează valori cuprinse între 50 și 60%, ceea ce determină dependența vădită față de bugetul de stat. Veniturile proprii constituie în mediu 10% din totalul veniturilor locale, cea mai mare provenind din defalcările de la impozitul pe venit al persoanelor fizice. Totodată, se atestă o creștere constantă a veniturilor bugetului local, fapt ce permite dezvoltarea sustenabilă a localității, inclusiv atragerea de noi proiecte și investiții.

Tabelul 11. Evoluția veniturilor totale a bugetului local, 2020-2023, mii lei

Denumirea indicatorului	2020	2021	2022	2023
	executat			aprobat
1. Veniturile – total:	26042.1	29046.3	37346.27	39738.4
Venituri regulatorii				
2. Veniturile proprii	3178.3	3465.5	3997.9	3758
3. Taxele locale	7522	10193.7	12585.1	13042
4. Mijloace speciale				
5. Transferuri	14229	15987.4	21487.9	22938.4

Sursa: Primăria localității

Cheltuielile bugetului local

În ultimii 3 ani, cheltuielile totale ale bugetului local înregistrează aceeași evoluție ca și veniturile totale. Cele mai mari categorii de cheltuieli înregistrate în această perioadă sunt repartizate după cum urmează:

- 1) Cheltuielile raportate la **categoria învățământ** reprezintă prima categoria majoră pentru care s-au cheltuit în anul 2020 - 35% din bugetul local, în 2021 - 37%, 2022 - 33%, iar pentru anul 2023 sunt planificate cheltuieli în valoare de cca - 42%;
- 2) Cheltuielile raportate la **categoria gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor comunale** reprezintă a doua categoria majoră pentru care s-au cheltuit în anul 2020 - 25% din bugetul local, în 2021 - 20%, 2022 - 15% , iar pentru anul 2023 sunt planificate cheltuieli în valoare de cca - 20%;
- 3) Cheltuielile raportate la **categoria servicii de stat cu destinație specială** reprezintă a treia categorie majoră pentru care s-au cheltuit în anul 2020 - 13% din bugetul local, în 2021 - 15%, 2022 - 11% , iar pentru anul 2023 sunt planificate cheltuieli în valoare de cca - 15%.

Tabelul următor reflectă evoluția cheltuielilor bugetului locale în anii 2020-2022 și celor aprobate pentru anul 2023.

Tabelul 12. Evoluția structurii cheltuielilor bugetului local, 2020-2023, mii lei

Denumirea indicatorului	2020	2021	2022	2023
	executat			aprobat
Cheltuieli total	26042.1	29046.39	37346.27	39738.4
Servicii de stat cu destinație specială	3258.76	4293.05	4065.39	5807
Apărare națională	53.3	120.8	106.59	19.37
Servicii în domeniul economiei	3973.5	2636.1	2331.23	3878.17
Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor comunale	6677.5	5976.6	5854.0	7817.26
Cultură, sport, tineret, culte și odihnă	1110.6	1526.68	1796.51	2078.38
Învățământ	9239.6	10816.07	12427.53	16969.96
Protecția socială	1551.5	1707.0	2217.48	2517.74

Sursa: Primăria localității

3.6.3. Gestionarea bunurilor

Conform Legii nr. 523/1999 cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale, proprietatea unei localități se constituie din totalitatea bunurilor imobile proprietate publică, amplasate pe teritoriul administrativ al acestora, aflate în administrarea/gestiunea sau în folosința autorităților administrației publice ale unităților administrativ-teritoriale, a instituțiilor bugetare/publice cu autogestiune subordonate acestora,

precum și din bunurile dobândite ulterior de acestea prin acte translativ de proprietate, cu excepția celor înstrăinate și a celor stabilite la art. 7 din Legea 29/2018 privind delimitarea proprietății publice.

Urmare unei evaluări, pe teritoriul administrativ al orașului Nisporeni au fost identificate următoarele bunuri imobile propuse:

Tabelul 13. Bunuri imobile disponibile

Nr.	Bunuri imobile	Caracteristici	Suprafața	Costul
1.	Teren destinat Parcului industrial	Domeniul public, destinat construcției	15,3	18 mln lei
2.	Sub Zona Economică Liberă	Domeniul privat, destinat construcției	24,3	32 mln lei

3.6.4. Societatea civilă

În localitate, sectorul asociativ este reprezentat de câteva ONG-uri, care contribuie la dezvoltarea localității și atragerea proiectelor investiționale în parteneriat cu autoritățile administrației publice locale: AO Patria Mea, Asociația de Băștinași, AO NisAgroInform, AO "EUROINFORM", AO Soroptimist International, AO caritabilă a stomatologilor din Moldova, AO Universul Media, AO Clubul Motocicliștilor Enduro, AO Clubul Sportiv de Fotbal Speranța Nisporeni.

În ultimii ani se atestă o cooperare benefică a sectorului asociativ cu APL, în mod special pe dimensiunea asociației de băștinași, prin care în localitate se atrag proiecte investiționale.

3.7. Analiza SWOT

Analiza SWOT reprezintă instrumentul principal, aplicat în evaluarea calitativă a situației din diferite domenii ale vieții comunitare a orașului Nisporeni care face o analiză internă pentru a vedea care sunt punctele tari și punctele slabe ale comunității, urmate de o analiză externă concentrată pe oportunitățile și riscurile cele mai importante. Analiza SWOT fost realizată în procesul de planificare strategică, de membrii grupului de lucru, inclusiv grupurile sectoriale și principalele părți interesate.

Puncte tari	Puncte slabe
1. Amplasarea geografică a localității. 2. Disponibilitatea resurselor naturale (lemn). 3. Sistem de comunicații dezvoltat. 4. Funcționarea Centrului de Tineret, Cinematograful, Casa Națională, Complexul Sportiv. 5. Parcul de Odihnă și Agrement dotat cu bănci interactive. 6. Spitalul renovat recent și dotat cu utilaj performant și mobilier. 7. Iluminat stradal funcțional. 8. Instituții școlare și preșcolare renovate. 9. Centrul Multifuncțional . 10. Patrimoniu istoric și cultural local bogat. 11. Disponibilitatea locuințelor sociale (90 apartamente). 12. Acces la rețea de drumuri regionale și naționale. 13. Existența PUG (Planul Urbanistic General al or. Nisporeni). 14. Acorduri de înfrățire cu localitățile din România și Ucraina. 15. Existența și funcționarea Incubatorului de Afaceri pentru startup-uri, precum și alte entități de consultanță specializate. 16. Întreprinderi specializate în gestionarea utilităților publice. 17. Existența Programului de Revitalizare Urbană a or. Nisporeni. 18. Funcționarea Comisiei pentru desfășurarea licitațiilor cu strigare într- o componentă reprezentativă. 19. Sistem de comunicații dezvoltat (internet și telefonie mobilă). 20. Potențial investițional divers. 21. Existența resurselor naturale nevalorificate. 22. Dezvoltarea intercomunitară a Bazinului Hidrografic Nârnova. 23. Existența Centrului de tineret și sport din or. Nisporeni, Casa Națională din or. Nisporeni, Centrul de Reabilitare și Integrare a Bătrânilor, rețea de instituții preșcolare.	1. Migrația populației. 2. Resurse financiare limitate. 3. Existența gunoștelor neautorizate. 4. Grad redus de implicare civică a cetățenilor. 5. Starea drumurilor necorespunzătoare. 6. Lipsa personalului calificat. 7. Salariile mici și lipsa locurilor de muncă atractive în localitate. 8. Lipsa surselor alternative de energie. 9. Rețeaua existentă de alimentare cu apă și canalizare nu acoperă în totalitate necesitățile de utilități ai orașului. 10. Infrastructură de odihnă și de agrement slab dezvoltată.

Oportunități	Amenințări
1. Investiții străine în industria de prelucrare/mini fabrici de prelucrare a fructelor. 2. Creare Consiliului Economic-Social pe lângă Primarul or. Nisporeni. 3. Organizarea concursului de elaborare și promovarea a emblemei orașului. 4. Fixarea impozitelor și taxelor locale pentru antreprenori locali calculate după sistem flotant. 5. Crearea și Dezvoltarea unui traseu turistic cu scopuri de pelerinaj (3 mănăstiri). 6. Atragerea diasporei în asociația de băștinași. 7. Elaborarea unor proiecte de atragere a investițiilor cu orașele înfrățite din România. 8. Forța de muncă disponibilă. 9. Dezvoltarea proiectelor pentru instalarea panourilor fotovoltaice.	1. Intensificarea procesului de migrare a populației economic active către alte localități din țară și de peste hotare. 2. Îmbătrânirea activă. 3. Grad avansat de uzură a Stației de Epurare a Apelor Uzate. 4. Creșterea numărului de animale fără stăpân. 5. Incapacitatea financiară a gospodăriilor casnice de a achita serviciile publice de gospodărie comunală. 6. Scăderea creșterii natalității și, ca urmare, neacoperirea instituțiilor educaționale cu copii și elevi. 7. Diminuarea competitivității produselor fabricate de întreprinderile locale ca rezultat al pierderii segmentelor de piață interne și externe. 8. Agravarea schimbărilor climatice (secete aspre, inundații, grindină etc.). 9. Majorarea costurilor la resursele energetice. 10. Intensificarea comercializării produselor agroalimentare de import. 11. Risc de alunecări de teren și inundații în partea de jos a orașului.

Analiza SWOT - Egalitatea de Gen

Puncte tari: • Cadru strategic local ajustat la egalitatea de gen (2025, sprijin UN Women). • Infrastructură educațională, medicală și socială modernizată. • Participare activă a ONG-urilor locale (AO Soroptimist International). • Experiență în proiecte sociale și comunitare.	Puncte slabe: • Lipsa indicatorilor EG în planurile operaționale. • Subreprezentarea femeilor în funcțiile decizionale (<40%). • Neaplicarea bugetării sensibile la gen (BSG). • Nivel redus de conștientizare publică privind egalitatea de gen.
Oportunități: • Finanțări disponibile prin UN Women, UE, Guvernul Elveției. • Parteneriate internaționale (România, Ucraina). • Crearea Consiliului Local pentru Egalitate de Șanse. • Integrarea EG în politicile sectoriale (educație, antreprenariat, energie). • Implicarea tinerelor în inițiative civice și ecologice.	Amenințări: • Migrația femeilor și tinerilor. • Îmbătrânirea populației și povara de îngrijire asupra femeilor. • Persistența stereotipurilor de gen. • Resurse financiare limitate ale APL. • Dependența de finanțări externe pentru proiectele EG.

Strategia de dezvoltare socio-economică

3.8. Viziunea comunității

Viziunea orașului Nisporeni se concentrează pe valorificarea socio-economică și potențialul turistic al localității în vederea promovării și valorificării patrimoniului său istoric și cultural bogat.

Viziunea de dezvoltare a orașului:

Nisporeni - un oraș verde, atractiv, competitiv și sigur, cu o infrastructură dezvoltată, o economie locală prosperă și sustenabilă, care valorifică potențialul său turistic, industrial și uman în mod egal pentru femei și bărbați.
O comunitate solidară, echitabilă și incluzivă, cu cetățeni activi, implicați și respectuoși față de diversitate, deschisă inovațiilor și participării tuturor grupurilor sociale.
Nisporeni - un oraș în care vrei și meriți să trăiești, indiferent de gen, vârstă sau statut social.

3.9. Cadrul și Obiectivele Strategice

Rezultatele analizei situației social-economice actuale și evaluarea necesităților de dezvoltare echilibrată, rațională și implicată a orașului Nisporeni au impus formularea a patru obiective strategice care urmează a fi atinse pe termen lung, fiind grupate, după cum urmează:

1. Dezvoltarea economică locală robustă, durabilă și incluzivă.
2. Administrație publică locală performantă și competentă.
3. Infrastructura locală dezvoltată, fiabilă și prietenoasă mediului.
4. Servicii sociale accesibile și programe de mobilizare comunitară integrate coerent.

Fiecare obiectiv strategic este dezagregat în acțiuni (proiecte) măsurabile, realizabile, susținute în timp și cu impact cumulativ pozitiv.

Obiectivul strategic 1. Dezvoltarea economică locală robustă, durabilă și incluzivă.

Dezvoltarea socio-economică pe termen mediu și lung a or. Nisporeni depinde de asigurarea unor condiții stabile și favorabile pentru sectorul privat, în special prin crearea unor platforme de comunicare și interacțiune cu toate părțile interesate.

Principalii responsabili în dezvoltarea economică locală sunt actorii care fac parte din așa numitul triunghi strategic: administrația publică locală (deliberativă și executivă), antreprenorii locali, organizații individual sau colectiv și grupuri locale (lideri comunitari, persoane influente, populația, ONG, grupurile de acțiune etc).

Antreprenorii locali joacă un rol important în dezvoltarea economiei or. Nisporeni, sunt principalii actori în dezvoltarea economiei locale. Acest grup creează locuri de muncă în localitate și reprezintă o sursă reală de venituri pentru bugetul comunității. APL este veriga aleasă de către comunitatea locală și promovează interesele socio-economice ale localității.

Primarul și Consiliul local sunt cei care poartă responsabilitatea maximă pentru nivelul actual și viitor de dezvoltare economică. Din grupurile locale fac parte masele largi ale populației, ele sunt denumite și motoarele asocierii antreprenorilor, comercianților și produc un impact economic pozitiv pentru întreaga comunitate.

Obiectivul strategic 2. Administrație publică locală performantă și competentă.

O mai bună guvernare și o activitate mai eficientă a sectorului public în parteneriat cu societatea civilă constituie premise importante pentru asigurarea creșterii și dezvoltării economice durabile.

Instituirea unui sistem modern al administrației publice locale va consolida procesele democratice și economia de piață ale cărui principii de funcționare vor corespunde celor mai avansate practici europene.

Preluarea experienței europene în gestionarea treburilor publice și atragerea investițiilor este punctul de pornire a administrației locale, iar digitalizarea și informatizarea activității va transforma esențial paradigma de dezvoltare a APL.

Obiectivul strategic 3. Infrastructura locală dezvoltată, fiabilă și prietenoasă mediului.

O infrastructură slab dezvoltată creează discrepanțe social-economice dintre localități, precum și dintre centru și periferie. Ritmul de dezvoltare a localității depinde de calitatea serviciilor publice (alimentare cu apă, infrastructura drumurilor, iluminatul stradal, gazificarea etc) și de aflulul de investiții în sectorul privat.

Starea mediului ambiant și utilizarea durabilă a resurselor naturale influențează condițiile de creștere economică, nivelul și calitatea vieții populației. Ameliorarea protecției mediului, menținerea durabilității ecologice și de gestionarea resurselor naturale influențează dezvoltarea și promovarea energiei regenerabile (ieftină, ecologică și inofensivă).

Obiectivul strategic 4. Servicii sociale accesibile și programe de mobilizare comunitară integrate coerent

Din cauza fluctuației șomajului și remunerării diferențiate a muncii, resursele umane sunt utilizate insuficient, fapt ce provoacă degradarea lor treptată. Nu mai puțin importantă este și abordarea persoanelor din categoriile de populație social-vulnerabile. Chiar dacă numărul persoanelor cu dizabilități în or. Nisporeni este nesemnificativă și acest segment de persoane beneficiază de ajutor social, APL vor acorda și în continuare tot suportul necesar. Ridicarea nivelului de trai va fi efectuată și prin promovarea dezvoltării societății civile și consolidarea și extinderea serviciilor sociale.

3.10. Planul de Acțiuni

Obiectiv Strategic 1: DEZVOLTAREA ECONOMICĂ LOCALĂ ROBUSTĂ, DURABILĂ ȘI INCLUSIVĂ.

Activități	Perioada	Persoanele responsabile	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
1.1. Construirea unui drum de acces către monumentul Crucea Mântuirii Neamului Românesc	2023-2028	Primăria, Consiliul local, agenți economici, grupurile locale		Buget local, surse atrase	Km de drum construit
1.2. Reabilitarea parcului central din orașul Nisoreni, etapa II	2023 - 2025	Primăria	13,0	Buget local, surse atrase	Suprafața de parc amenajat Nr piese de mobilier stradal instalat
1.3. Crearea platformei de digitalizare a atracțiilor turistice	2023-2025	Primăria, Consiliul local, agenți economici, grupurile locale		Buget local, surse atrase	Platformă a atracțiilor turistice funcțională
1.4. Organizarea cursurilor de instruire pentru actorii implicați în dezvoltarea turismului	2023-2028	Primăria, Consiliul local, agenți economici, grupurile locale	300,0	Buget local, surse atrase	Nr de cursuri organizate Nr de persoane instruite
1.5. Elaborarea unui calendar (anual) cu evenimente culturale	2024-2028	Primăria, Consiliul local, agenți economici, grupurile locale		Buget local, surse atrase	Calendar elaborat Nr evenimente integrate în calendar
1.6. Modificarea regimului de funcționare a Pieței (pentru a stabili duminica zi de odihnă)	2023-2028	Primăria, Consiliul local, agenți economici, grupurile locale		-	Regim de funcționare al pieței locale actualizat
1.7. Amenajarea Foișoarelor comerciale către Scările de la Crucea Mântuirii Neamului	2024-2025	Primăria, Consiliul local, agenți economici, grupurile locale		Buget local, surse atrase	Nr de Foișoare amenajate Nr de agenți economici beneficiari
1.8. Promovarea și susținerea meșterilor populari prin târguri și evenimente	2023-2028	Primăria, Consiliul local, agenți economici, grupurile locale		Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de meșteri populari participanți

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
1.9. Consolidarea Asociației Băștinașilor din or. Nisporeni (ABN)	2023-2023	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, MIM	15,0	Buget local, surse atrase	Asociație funcțională Nr de Activități și evenimente ale ADB organizate
1.10. Crearea bazei de date cu migranții plecați din or. Nisporeni	2023-2025	ONG, reprezentanții comunității locale, Primăria	20,0	Buget local, surse atrase	Baza de date creată
1.11. Realizarea întrunirilor ABN, elaborarea planurilor de acțiuni, implementarea de proiecte, consolidarea rețelei ABN	2023-2028	ONG, reprezentanții comunității locale, Primăria	200,0	Buget local, surse atrase	Nr de Activități și evenimente ale ADB organizate
1.12. Diversificarea activităților organizate împreună și cu ABN	2023-2028	ONG, reprezentanții comunității locale, Primăria		Buget local, surse atrase	
1.13. Elaborarea brandului (logoul în combinație cu sloganul verbal) or. Nisporeni	2023-2025	Parteneri, sectorul privat, Primăria	100,0	Buget local, surse atrase	Elemente de brand ale orașului elaborate și aprobate
1.14. Înregistrarea brandului or. Nisporeni la AGEPI	2024	Parteneri, sectorul privat, Primăria	20,0	Buget local, surse atrase	Elementele de brand ale orașului înregistrate la AGEPI
1.15. Promovarea Identității Vizuale a orașului Nisporeni (brandului)	2024-2028	ONG, reprezentanții comunității locale, Primăria		Buget local, surse atrase	Logo-ul orașului promovat
1.16. Promovarea și mediatizarea brandului or. Nisporeni (aspecte economice, sociale și culturale)	2024-2028	Parteneri, sectorul privat, Primăria	150,0	Buget local, surse atrase	Nr de apariții ale brandului orașului în media
1.17. Elaborarea criteriilor de beneficiere de către sectorul privat a facilităților, inclusiv fiscale	2023-2024	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, parteneri	50,0	Buget local, surse atrase	Set de criterii elaborate și aprobate

Activități	Perioada	Persoane/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
1.18. Implementarea facilităților pentru antreprenorii locali (creează locuri de muncă, susțin păturile vulnerabile, dezvoltă bugetul local etc.)	2023-2024	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, parteneri	10,0	Buget local, surse atrase	Nr de activități de susținere a antreprenorilor și facilități acordate
1.19. Organizarea forumurilor economice și expozițiilor de promovare a produselor / serviciilor locale	2023-2028	ONG, Primăria, parteneri, grupuri locale	45,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate
1.20. Instruirea liderilor locali în scrierea și promovarea proiectelor	2023-2028	ONG, Primăria, parteneri, grupuri locale	100,0	Buget local, surse atrase	Nr de instruiți elaborați Nr de participanți
1.21. Dezvoltarea și promovarea afacerilor în rândul tinerilor (șomerilor) și celor întorși de peste hotare	2023-2028	Partenerii de dezvoltare, IAN, grupuri locale	100,0	Buget local, surse atrase	Nr de afaceri lansate de tineri migranți
1.22. Crearea și consolidarea rețelei de mentorat pentru femei în domeniul afacerilor	2023-2028	APL, ONG, comunități locale, parteneri	350,0	Buget local, surse atrase	Nr de mentori/mentore implicate Nr de femei beneficiare Nr de evenimente organizate
1.23. Atragerea de investitori pe teritoriul subzonei Nisporeni, ZEL Ungheni	2023-2028	CCI, Primăria, ONG, grupurile locale, parteneri	500,0	Buget local, surse atrase	Nr de rezidenți ai subzonei
1.24. Elaborarea Ghidului afacerilor de succes din or. Nisporeni	2023-2028	CCI, Primăria, ONG, grupurile locale, parteneri	20,0	Buget local, surse atrase	Ghid elaborat
1.25. Elaborarea studiului privind activitățile economice și nevoile de diversificare a lor	2023-2024	ONG, grupurile locale, Primăria	150,0	Buget local, surse atrase	Studiu elaborat
1.26. Organizarea târgurilor locurilor de muncă (oferte educaționale)	2023-2028	APL, DOFM, parteneri	80,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de participanți
1.27. Organizarea unui cluster a producătorilor locali	2025-2028	ONG, grupurile locale, Primăria		Buget local, surse atrase	Nr. de clustere create

Obiectivul Strategic 2: ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ LOCALĂ PERFORMANTĂ ȘI COMPETENTĂ

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
2.1. Preluarea de la localitățile înfrățite a experiențelor de atragere de investiții și promovarea produselor	2023-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	20,0	Buget local, surse atrase	Nr de schimburi de experiențe realizate
2.2. Instituirea platformei de comunicare cu societatea civilă și mediul de afaceri din or. Înfrățite	2023-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	20,0	Buget local, surse atrase	Platformă de comunicare funcțională Nr de întruniri și evenimente comune organizate
2.3. Inițierea lansării anuale a Forumurilor Economice cu or. Înfrățite	2023-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	490,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate
2.4. Implementarea la nivel de APL a SI "Managementul documentelor", SI "Managementul petițiilor" și SI "Managementul resurselor umane"	2023-2024	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	180,0	Buget local, surse atrase	Sisteme informaționale implementate
2.5. Studiu privind oportunitatea de digitalizare a serviciilor publice	2023-2024	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	90,0	Buget local, surse atrase	Studiu realizat
2.6. Dinamizarea activității Grupurilor de Inițiativă Locală pentru or. Nisporeni	2023-2025	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	50,0	Buget local, surse atrase	Nr de întruniri și evenimente organizate
2.7. Elaborarea Programului necesarului de instruiți a APL	2023-2024	ONG, grupurile locale, APL	10,0	Buget local, surse atrase	Program (anual) de instruiți elaborat Nr de instruiți organizate Nr de funcționari instruiți
2.8. Efectuarea de instruiți tematice (dezvoltarea locală, investiții, promovări etc.)	2023-2028	ONG, grupurile locale, APL	100,0	Buget local, surse atrase	Nr de instruiți organizate Nr de funcționari instruiți

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
2.9. Stimularea financiară și non- financiară a persoanelor APL pentru performanțe, vizite de studiu.	2023-2028	APL, ONG, parteneri	100,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de beneficiari, F/B
2.10. Integrarea Egalității de Gen în documentele de politici locale	2025-2028	APL	-	-	Nr. de documente modificate
2.11. Introducerea bugetării sensibile la Gen în procesul bugetar	2025-2028	APL	-	-	bugetare sensibilă la Gen funcțională și integrată în procesul bugetar
2.12. Instruirea funcționarilor publici în domeniul EG și incluziunii sociale	2025-2028	APL, ONG, parteneri	60,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de beneficiari, F/B
2.13. Petrecerea activităților comunitare promovând EG	2025-2028	APL, ONG, parteneri	100,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de beneficiari, F/B
2.14. Promovarea antreprenoriatului feminin	2025-2028	APL, ONG, parteneri	50,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de beneficiari, F/B
2.15. Amenajarea terenului de joacă din parc pentru toate categoriile de persoane(bărbați , femei, băieți, fete, inclusiv diferite categorii de vârstă)	2025	APL, ONG, parteneri	350,000	Buget local, surse atrase	Nr. de echipamente instalate Nr. de beneficiari, F/B
2.16. Asigurarea participării echilibrate în consultările și grupurile locale.	2025-2028	APL, ONG, parteneri		Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de beneficiari, F/B
2.17. Promovarea culturii egalității de șanse în școli și comunitate.	2025-2028	APL, ONG, parteneri	20,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr de beneficiari, F/B
2.18. Dezvoltarea parteneriatelor cu ONG-uri și APL pentru schimb de experiență și bune practici.	2025-2028	APL, ONG, parteneri	20,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate Nr. parteneriate create Nr de beneficiari, F/B

Obiectivul Strategic 3: INFRASTRUCTURA LOCALĂ DEZVOLTATĂ, FIABILĂ ȘI PRIETENOASĂ MEDIULUI

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
3.1. Conectarea la sistemul de alimentare cu apă a cca 800 de gospodării casnice	2023-2028	Operatorul economic, APL, FNDRL, parteneri	2400,0	Buget local, surse atrase	800 de gospodării conectate la apeduct Nr de contracte încheiate
3.2. Conectarea la sistemul de canalizare a apelor uzate a cca 2200 de gospodării casnice	2023-2028	Operatorul economic, APL, FNDRL, parteneri	6600,0	Buget local, surse atrase	2200 de gospodării conectate la servicii de canalizare Nr de contracte încheiate
3.3. Elaborarea proiectului tehnic pentru Construcția Stației de Epurare a apelor Uzate	2024-2025	APL, parteneri de dezvoltare		Buget local, surse atrase	Proiect tehnic elaborat
3.4. Construcția Stației de Epurare a apelor Uzate cu un volum de epurare de 2200m3/zi	2025-2028	FNDRL, parteneri de dezvoltare	35000,0	Buget local, surse atrase	SEAU construită
3.5. Lichidarea a 6 gunoiști neautorizate si construcția stației de sortare a deșeurilor solide	2023-2028	Operatorul economic, APL, FNDRL, parteneri	200,0	Buget local, surse atrase	Nr de gunoiști neautorizate lichidate
3.6. Sporirea capacității de gestionare a deșeurilor	2023-2028	Operatorul economic, APL, FNDRL, parteneri		Buget local, surse atrase	Nr de contracte încheiate
3.7. Crearea unei platforme de compostare	2024	Gospodaria Comunală, parteneri de dezvoltare	100,0	Buget local, surse atrase	Platformă creată
3.8. Crearea unei infrastructuri pentru colectare, sortare și reciclare a deșeurilor	2023-2028	Operatorul economic, APL, FNDRL, parteneri		Buget local, surse atrase	Nr de beneficiari

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
3.9. Decolmatarea râului Nârnova	2025-2028	APL, parteneri de dezvoltare		Buget local, surse atrase	Km de râu decolmatați
3.10. Elaborarea studiului privind construirea pistelor pentru cicliști, cărucioare - mame cu copii	2023-2024	Sectorul privat, parteneri, APL	60,0	Buget local, surse atrase	Studiu elaborat
3.11. Lucrări de plombare și reparație a străzilor	2023-2028	APL, FNDRL, parteneri, FR	1 190,0	Buget local, surse atrase	Km de porțiuni de drum reparată
3.12. Modernizarea marcajelor rutiere cu material refluorizant / și iluminarea zonelor adiacente efervescente or. Nisporeni	2023-2024	APL, FNDRL, parteneri, FR	150,0	Buget local, surse atrase	Km de drum cu marcaje modernizate
3.13. Crearea Asociațiilor de administrare a blocurilor locative	2023-2028	APL, operatori, parteneri		Buget local, surse atrase	Nr de asociații create
3.14. Amenajarea parcurii și a trotuarelor din proximitatea Spitalului Raional	2023-2024	APL, parteneri		Buget local, surse atrase	Km de porțiuni de trotuar amenajat Suprafața parcurii amenajate
3.15. Înzestrarea instituțiilor publice (Licurici, Andrieș) cu infrastructură solară	2023-2025	APL, FEE, parteneri	800,0	Buget local, surse atrase	Nr de instalații solare instalate
3.16. Înzestrarea clădirii administrative a Primăriei or. Nisporeni cu infrastructura solară	2023-2023	APL, FEE, parteneri	160,0	Buget local, surse atrase	Instalație solară instalată și funcțională
3.17. Plantarea a cca 60 de ha de păduri în intravilanul or. Nisporeni	2023-2028	APL, parteneri, IS Nisporeni Silva		Buget local, surse atrase	Ha de păduri plantate
3.18. Elaborarea proiectului de amenajare a Parcului or. Nisporeni, etapa II	2023-2024	APL, parteneri, IS Nisporeni Silva	200,0	Buget local, surse atrase	Proiect de amenajare a parcului elaborat
3.19. Amenajarea spațiilor verzi din gestiunea IP Liceul „Mircea Eliade,,	2025-2028	APL, parteneri de dezvoltare, sectorul privat		Buget local, surse atrase	Scur în fața instituției publice creat
3.20. Amenajarea terenurilor de joacă în toate zonele orașului Nisporeni	2025-2028	APL, parteneri de dezvoltare, sectorul privat		Buget local, surse atrase	Nr.de terenuri de joacă amenajate
3.21. Inventarierea și evaluarea sistematică a surselor de emisii de CO2	2023-2024	APL, parteneri de dezvoltare, sectorul privat, comunități locale		Buget local, surse atrase	Rapoarte privind sursele de emisii de CO2 în oraș elaborate și diseminate

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
3.22. Implementarea și monitorizarea Planului de acțiuni privind energia durabilă și clima	2023-2028	APL, parteneri de dezvoltare, sectorul privat, comunități locale		Buget local, surse atrase	Nr de acțiuni din plan implementate

Obiectivul Strategic 4: SERVICII SOCIALE ACCESIBILE ȘI PROGRAME DE DEZVOLTARE COMUNITARĂ INTEGRATE COERENT

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
4.1. Consolidarea capacităților ONG-urilor privind abilitarea femeilor în dezvoltarea activismului	2023-2028	APL, ONG, parteneri	400,0	Buget local, surse atrase	Nr de ONG implicate NR de femei beneficiare
4.2. Realizarea includerii a femeilor și bărbaților în listele de candidați locali și angajări în serviciul public la cota de 40%.	2023-2028	APL, ONG, parteneri		Buget local, surse atrase	Nr /ponderea de femei în listele de candidați Ponderea femeilor în rândul angajaților din instituțiile publice
4.3. Elaborarea programului local de asigurarea a egalității de gen și abilitarea femeilor și tinerelor	2023-2025	APL, ONG, comunități locale, parteneri	200,0	Buget local, surse atrase	Program cu acțiuni elaborate
4.4. Inițierea lucrărilor publice prin implicarea persoanelor active economic care beneficiază de ajutor social	2023-2028	APL, DOFM, parteneri	-	Buget local, surse atrase	Nr de persoane beneficiare de ajutor social implicate în lucrări publice
4.5. Îmbunătățirea infrastructurii centrului de reabilitare și integrare socială "Încredere"	2023-2024	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	400,0	Buget local, surse atrase	Nr de beneficiari ai Centrului Curtea Centrului pavată și accesibilă persoanelor cu mobilitate redusă

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Cost estimat, mii lei	Surse de finanțare	Indicatori de performanță
4.6. Acordarea de înlesniri agenților economici pentru locurile de muncă oferite	2023-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii		Buget local, surse atrase	Nr de beneficiari ai facilităților acordate
4.7. Monitorizarea evoluției situației persoanelor social- vulnerabile	2023-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii	350,0	Buget local, surse atrase	Rapoarte anuale generate și prezentate CL
4.8. Construcția rampelor de acces către toate instituțiile publice	2023-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii		Buget local, surse atrase	Nr de instituții cu condiții adaptate
4.9. Construcția locuințelor sociale	2023-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii		Buget local, surse atrase	Nr de locuințe sociale (noi)
4.10. Crearea unui azil pentru animalele fără adăpost	2024-2028	Primăria, Consiliul local, ONG, grupurile locale, partenerii		Buget local, surse atrase	Azil cu o capacitate de 50 locuri creată.
4.11. Atragerea de investiții pentru susținerea și promovarea grupurilor artistice (folclor, dans popular etc.)	2023-2025	APL, parteneri, ONG, sectorul privat	150,0	Buget local, surse atrase	Nr de evenimente organizate cu sprijinul partenerilor/sponsorilor
4.12. Amenajarea unei tabere de odihnă pentru copii a orașului Nisporeni	2025-2028	APL, parteneri de dezvoltare		Buget local, surse atrase	Tabără de odihnă pentru copii amenajată
4.13. Inventarierea și evaluarea siturilor culturale în Nisporeni	2023-2025	APL, parteneri, ONG	50,0	Buget local, surse atrase	Nr de situri inventariate
4.14. Revenirea la aspectul arhitectonic de altădată a edificiului Casa Națională	2023-2028	APL, parteneri, ONG, sectorul privat		Buget local, surse atrase	Proiect elaborat
4.15. Amenajarea unui centru de recuperare a copiilor cu necesități speciale în incinta fostei grădinițe Nr. 4	2025-2028	APL, parteneri de dezvoltare		Buget local, surse atrase	Centru de recuperare creat
4.16. Elaborarea Programului privind comunicarea culturală transfrontalieră	2023-2025	APL, parteneri, ONG	80,0	Buget local, surse atrase	Program elaborat

3.11. Planul și cadrul de monitorizare și evaluare

Cadrul de monitorizare și evaluarea descrie subiecții implicați în procesul de monitorizare și evaluare și rolurile acestora, nivelele de monitorizare și evaluare, cât și sistemul de indicatori pentru fiecare nivel care măsoară progresul (performanțele), rezultatul (efectele și impactul intervențiilor).

Implementarea Strategiei de Dezvoltare Comunitară a orașului Nisporeni este un proces participativ și necesită un efort conjugat din partea APL, a societății civile sau a locuitorilor precum și a sectorului privat din localitate.

În procesul realizării Strategiei vor fi implicați mai mulți actori, fiecare având un rol determinat:

1. Administrația publică locală (Consiliul Local, Primarul, Primăria);
2. Locuitorii orașului;
3. Societatea civilă;
4. Agenții economici;
5. Structuri externe (Consiliul raional, Guvernul, orașe înfrățite, organizațiile internaționale).

Implementarea Strategiei de Dezvoltare Comunitară poate fi divizată convențional în 4 etape în funcție de procese și factorii implicați:

- **Aprobarea SDC.** În cadrul acestei etape, Strategia de dezvoltare va fi supusă dezbaterilor în cadrul Audițiilor publice organizate de către primărie. În urma consultărilor publice și ajustării prin integrarea propunerilor și recomandărilor făcute, Strategia va fi înaintată Consiliului Local spre aprobare. După aprobarea strategiei, Primăria va coordona elaborarea planurilor de acțiuni trimestriale sau anuale (după caz și în funcție de resursele disponibile) privind realizarea strategiei în conformitate cu Planul Strategic de Acțiuni.
- **Implementarea SDC** se va efectua prin realizarea acțiunilor și proiectelor concrete derivate din planul de acțiuni al Strategiei. Pentru fiecare acțiune sau proiect în planul de acțiuni este indicată perioada de desfășurare (durata), responsabilii și partenerii care vor realiza proiectul. De asemenea, vor fi identificate și asigurate sursele de finanțare a proiectelor propuse spre implementare.
- **Monitorizarea SDC** În perioada de implementare, responsabilii de realizarea planului de acțiuni vor raporta îndeplinirea activităților, proiectelor și atingerea obiectivelor specifice. Monitorizarea proiectelor, acțiunilor și strategiilor se va efectua prin intermediul indicatorilor de implementare stabiliți (care sunt după caz indicatori de produs și de rezultat). În cazul în care se vor identifica devieri de la Planul Strategic de acțiuni vor fi inițiate măsuri de corectare sau ajustare a acestui plan.
- **Evaluarea și actualizarea SDC.** La inițiativa CIS vor fi derulate procese de evaluare a strategiei pentru a estima progresul în atingerea obiectivelor și necesitatea actualizării documentului pentru a corecta intervenții sau integra noi priorități.

Procesul de monitorizare a strategiei presupune o serie de activități menite să urmărească progresul implementării Strategiei.

Monitorizarea implementării strategiei se va efectua de **Comisia pentru Implementarea Strategiei** (în continuare CIS).

CIS va fi creată prin Decizia Consiliului Orășenesc cu statut de Comisie obștească pe lângă Consiliul orășenesc și Primărie, în componența căreia va fi asigurată reprezentarea tuturor factorilor implicați în dezvoltare:

- Consiliul orășenesc (președinții comisiilor consultative de specialitate sau consilieri locali)
- Reprezentanți Primărie (Primarul, 2 - 3 specialiști)
- Comunitatea oamenilor de afaceri
- Instituții educaționale (directori instituții de învățământ)
- Organizații non-guvernamentale (reprezentanți ai ONG-ilor ce activează în domeniul protecției mediului, social, apărarea drepturilor omului și de tineret, etc.)

- Cetățeni. (grupul va fi reprezentativ și va include tineri, persoane dezavantajate, număr proporțional de femei și bărbați, reprezentanți ai diverse grupuri sociale sau etnice).

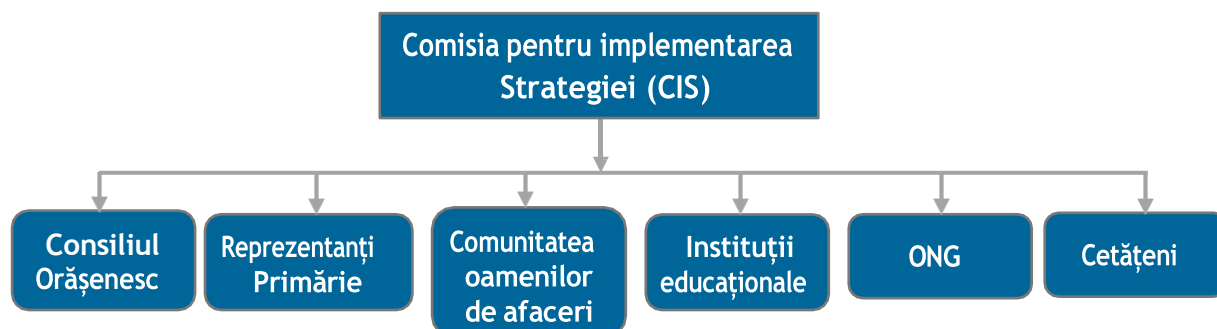

Figura 1. Structura cadrului instituțional de monitorizare și implementare a Strategiei de SDC a orașului Nisporeni

Responsabilitățile de bază ale CIS pentru implementarea strategiei constau în:

- Planificarea acțiunilor;
- Elaborarea și promovarea adoptării deciziilor privind acțiunile de implementare;
- Coordonarea activităților de implementare a acțiunilor și proiectelor de dezvoltare;
- Coordonarea activităților de atragere a surselor financiare alternative în scopul realizării problemelor identificate;
- Monitorizarea implementării planului de acțiuni;
- Elaborarea rapoartelor și prezentarea lor către Consiliul Local;
- Acordarea asistenței tehnice și consultative în toate domeniile;
- Elaborarea și dezbateră proiectelor prioritare de dezvoltare;
- Analiza deciziilor privind diverse probleme ale comunității;
- Elaborarea și inițierea modificărilor în strategie;
- Elaborarea studiilor și proiectelor de dezvoltare, etc.

CIS își va desfășura activitatea în ședințe care se vor desfășura cel puțin o dată la 6 luni.

Un rol important în procesul de implementare a strategiei îl are Consiliul Local, care se va ocupa nemijlocit de monitorizarea și evaluarea procesului de implementare a Planului de acțiuni. Competențele Consiliului Local se vor axa pe:

- Coordonarea activităților de antrenare a populației în acțiunile de realizare a proiectelor
- Promovarea dialogului permanent cu locuitorii, asigurarea transparenței în activitatea APL
- Încurajarea voluntarilor în diverse activități publice
- Stimularea și coordonarea conlucrării actorilor comunității în realizarea obiectivelor comune ale Strategiei
- Parteneriatul cu APL, ONG, agenții economici în cea ce privește implementarea, monitorizarea și evaluarea Planului de acțiuni a Strategiei.

Procesele de monitorizare vor urmări în mod prioritar următoarele aspecte:

1. Activitățile: modul în care au fost îndeplinite acțiunile și proiectele incluse în planul de acțiuni în conformitate cu obiectivele setate;	2. Resursele investite: umane, materiale, financiare, informaționale, de timp etc.;	3. Perioadă/timp: au fost sau nu realizate acțiunile în perioada indicată
---	--	--

Pentru realizarea monitorizării CIS va utiliza un set de indicatori pentru care trebuie colectate date pe parcursul și în urma implementării.

Indicatorii sunt variabile cantitative sau calitative care furnizează mijloace simple și de încredere pentru măsurarea rezultatelor și pentru a reflecta schimbarea survenită în urma implementării strategiei. Distincția dintre aceste două tipuri de indicatori este de ordin valoric: cei cantitativi sunt exprimați în termeni numerici și procentuali, iar indicatorii calitativi pot măsura percepția, satisfacția beneficiarilor.

În procesul de monitorizare vor fi prioritar utilizați indicatorii incluși în planul de acțiuni al Strategiei și după caz, va suplini această listă cu indicatori la nivel de impact, rezultat sau produs, care vor fi colectați prin intermediul instrumentelor de monitorizare.

Printre instrumentele de monitorizare utilizate, cele mai accesibile pot fi:

- **Analiza documentară** - examinarea documentelor cum ar fi: rapoarte, procese verbale, înregistrări, baze de date administrative din cadrul APL, documente financiar contabile.
- **Sondaj** - aplicarea unui chestionar structurat cu un număr limitat de întrebări închise care se administrează unui grup restrâns (circa 50-75 persoane), fie sub format online, sub formă de interviu sau prin completarea în formă fizică de către beneficiari.
- **Interviuri** - aplicarea unui set de întrebări ce vizează obținerea răspunsurilor tehnice și a informațiilor de la indivizi și grupuri în vederea verificării ipotezelor sau pentru descrierea fenomenelor socio-umane. Interviurile au la bază o serie de întrebări adresate indivizilor din grupul țintă, selectați pentru cunoștințele lor și experiența într-un subiect de interes.
- **Focus grupuri** - aplicarea unui set de întrebări specifice grupurilor țintă (circa 8-12 participanți selectați după criterii similare) care sunt familiari cu problemele în discuție. Participanții ar putea fi beneficiari cât și echipa de implementare, Comitetul de Coordonare. Scopul poate fi inclusiv compararea perspectivelor beneficiarilor sau validarea unor ipoteze.
- **Observările la fața locului/vizite în teren** - tehnică de colectare și validare a informației prin intermediul observației la fața locului. Scopul vizitelor este de a documenta progresul înregistrat în baza documentației de suport. Vizitele mai pot, însă, explora și alți parametri calitativi - cum ar fi angajamentul beneficiarilor în implementarea proiectelor.

Deși este recomandată diversificarea instrumentelor pentru colectarea datelor pentru a ne asigura de acuratețea datelor colectate (ex. validarea constatărilor în baza datelor calitative prin careva instrumente și date cantitative), Responsabilul de monitorizare desemnat de CIS va selecta metodele optime care pot fi administrate. Instrumentele de colectare de date vor fi structurate în așa mod încât să permită colectarea indicatorilor incluși în strategie. Tabelul de mai jos, reprezintă un model de foaie de monitorizare a planului de acțiuni.

Tabelul 2. Foaie de monitorizare a planului de acțiuni

Direcție strategică 1. ...									
Obiectiv specific 1.1. ...									
1.1.1. ...									
Direcție strategică n. ...									
Obiectiv specific n.1. ...									
n.1.1. ...									

Pentru asigurarea eficientă a activităților de monitorizare și evaluare se recomandă crearea unei baze de date (cea mai simplă și accesibilă fiind Excel), care va asigura managementul calitativ al datelor și generarea

ulterioară a diverse rapoarte. Rapoartele periodice sunt principalul produs al monitorizării și conțin descrieri ale etapei în care se află procesul de implementare a strategiei.

Raportarea implementării strategiei ca urmare a proceselor de monitorizare se va efectua prin elaborarea și prezentarea de către responsabilii de implementare a rapoartelor către CIS privind realizarea Planului de acțiuni și a obiectivelor specifice. Anual CIS va prezenta Consiliului local raportul de evaluare a implementării Strategiei.

Tabelul 3. Principalii indicatori ai raportului de verificare și revizuire

Realizarea obiectivelor	CIS și Consiliul orășenesc	Rapoarte semestriale/ anuale	Raport bazat pe analize, sondaje a locuitorilor pentru evaluarea impactului implementării strategiei
Realizarea acțiunilor, proiectelor	Responsabili de implementare	Raport semestrial sau după finisarea activității	Rapoarte prezentate de responsabilii de implementare privind îndeplinirea acțiunilor, proiectelor

Evaluarea ca proces reprezintă o analiză aprofundată menită să identifice, să cuantifice și să demonstreze prin dovezi realizările și schimbările generate, explicând principalele mecanisme care stau la baza acestor rezultate. Evaluarea implementării strategiei se va efectua de Comisia pentru Implementarea Strategiei.

Evaluarea în cazul SDC ne informează în ce măsură obiectivele au fost atinse, cât de eficient a fost procesul, cât de relevante au fost activitățile, cât de durabile sunt rezultatele.

Evaluarea implementării Strategiei se poate efectua atât pe parcursul implementării (la mijloc de termen) cât și la finalul implementării strategiei, ca un exercițiu sumativ care va genera concluzii și recomandări pentru perioada următoare și se va efectua prin analiza indicatorilor de dezvoltare.

Evaluarea va avea în primul rând la bază toată informația colectată în urma exercițiilor de monitorizare (rapoartele periodice, date administrative și informații statistice după caz).

Nivelul de realizare a unei acțiuni/măsurii/proiect poate fi analizat din 2 puncte de vedere:

- I. Gradul de realizare al indicatorilor acțiunilor planificate apreciat prin criteriile: **Nerealizată, Inițiată, Realizată parțial, Realizată;**

Acțiuni cu sau fără indicatori	Dacă acțiunea are un caracter permanent și nu există niciun indicator cantitativ realizat	
	Dacă acțiunea are un caracter singular a fost inițiată, dar toți indicatorii cantitativi au fost realizați în proporție de 1-30%	
	Dacă acțiunea are un caracter singular și toți indicatorii cantitativi au fost realizați în proporție de 31-80%	Acțiune realizată parțial (31-80%)
	Dacă acțiunea are un caracter singular și toți indicatorii cantitativi au fost realizați în proporție de 81-100%	

* pentru vizibilitate poate fi aplicată cromatica de culori specifice pentru fiecare indicator.

- II. Respectarea termenului de realizare a acțiunilor apreciat prin criteriile: **Termen respectat, Termen Depășit, În desfășurare**. Totodată, pentru acțiunile care nu țin de competența autorităților locale sau nu mai sunt relevante pentru implementare au fost apreciate cu termen **"Irelevant"**.

Acțiuni cu sau fără indicatori	Dacă termenul a fost respectat	
	Dacă termenul este permanent	În desfășurare
	Dacă termenul a fost depășit sau acțiunea nu a fost realizată	
	Dacă acțiunea este irelevantă	Irelevant

* pentru vizibilitate a fost aplicată cromatică de culori specifice pentru fiecare indicator.

Pentru generalizarea rezultatelor monitorizării și elaborarea raportului de evaluare, se recomandă utilizarea modelului de tabel prezentat mai jos:

Tabelul 4. Tabel pentru raportul de evaluare

Direcție strategică 1. ...				
Obiectiv specific 1.1. ...				
1.1.1.				
1.1.2.				
Direcție strategică n. ...				
Obiectiv specific n.1. ...				
n.1.1.				
n.1.2.		Realizat parțial	În desfășurare	

Evaluarea va fi suplinită prin informații și date colectate prin intermediul unor instrumente suplimentare, cum ar fi: chestionare (pentru a colecta informații de natură calitativă) referitoare la opinia cetățenilor, sau interviuri/ focus grupuri/ateliere și consultări pentru a explora anumite fenomene/impedimente sau situații corelate cu implementarea strategiei.

Selectarea instrumentelor care urmează a fi utilizate în procesul de evaluare depinde de disponibilitatea resurselor care pot fi alocate acestui exercițiu și anvergura evaluării. Rezultatele evaluării vor fi integrate în cadrul unui raport prezentat și discutat în cadrul CIS. Cuprinsul raportului de evaluare este prezentat în tabelul de mai jos:

Tabelul 5. Structura model al raportului de monitorizare și evaluare

Prefață	• Ce reprezintă documentul. • Contextul și perioada în care a avut loc evaluarea. • Data la care a fost întocmit raportul de evaluare • Autorii raportului
Rezumat	• Rezumatul raportului de evaluare, prezentat astfel încât să constituie o secțiune generală (adică să conțină toate informațiile- cheie, fără trimiteri la corpul principal al raportului).
Context	• Contextul strategiei de dezvoltare locală (când a fost elaborată, obiectivele principale, perioada de timp acoperită, buget total, alte informații relevante). • Alte informații relevante pentru înțelegerea contextului local.

Scopul și obiectivele evaluării	• Scopul evaluării: de ce a fost realizată, cum va fi folosită. • Obiectivele evaluării.
Metodologia de evaluare	• Descrierea metodelor și tehnicilor de evaluare folosite și justificarea acestora, în corelație cu fiecare întrebare privind evaluarea. • Descrierea elementelor-cheie ale evaluării - întrebările specifice și comune privind evaluarea, criterii de evaluare, indicatori. • Sursa datelor (primare și secundare), tehnici pentru colectarea datelor (chestionare, interviuri, focus grupuri, studii de caz etc.; dimensiunea și criteriile de selecție pentru eșantionare). • Descrierea principalelor limite și constrângeri întâmpinate și a măsurilor adoptate pentru a le compensa.
Constatări privind implementarea SDC	• Măsurile concrete care au fost întreprinse de autoritățile responsabile, pentru implementarea acțiunilor planificate în SDC. • Resursele alocate pentru implementarea acțiunilor planificate. • Rezultatele obținute în urma implementării acțiunilor. • Beneficiile pentru grupurile țintă. • Problemele care au intervenit și au influențat obținerea rezultatelor scontate.
Concluzii, recomandări și lecții învățate	• Prezentarea sintetică a concluziilor generale ale evaluării. • Prezentarea recomandărilor aferente fiecărei întrebări privind evaluarea și a recomandărilor generale (cu excepția întrebărilor de evaluare pentru care nu au fost formulate recomandări specifice). • Prezentarea lecțiilor învățate, cu aplicabilitate în viitor.

Actualizarea Strategiei poate fi realizată la inițiativa CIS în câteva situații cum ar fi :

- Ca urmare a recomandărilor și rezultatele proceselor de evaluare, în special când rapoartele indică abateri de la planul de acțiuni sau progres slab în implementarea planului de acțiuni;
- În momentul expirării perioadei de implementare a Strategiei;
- În cazul apariției unei necesități la nivel de localitate sau a unor noi priorități transpuse în strategiile naționale care necesită a fi integrate și reflectate în Strategie .

Procesul de actualizarea este recomandat să cuprindă inclusiv profilul localității, în special, actualizarea principalilor indicatori socio-economici pentru a valida concluziile.

În urma procesului de actualizare documentul va parcurge același exercițiu participativ pentru planificare strategică și consultări publice înainte de a fi propus Consiliului pentru aprobare.

Riscuri și Impedimente de Implementare

Realizarea efectivă a acțiunilor propuse în Strategia de dezvoltare poate fi împiedicată de prezența anumitor riscuri și impedimente de implementare. Riscurile și impedimentele aferente implementării strategiei de dezvoltare pot fi divizate în două categorii: interne și externe.

Tabelul 6. Riscuri și Impedimente de Implementare

Riscuri și impedimente interne	
Managementul implementării strategiei	Confruntări de interese privind implementarea strategiei Prevalarea intereselor personale Resurse financiare limitate Lipsa capacităților de atragere a investițiilor
Parteneriat	Neconlucrarea autorităților publice locale cu sectorul de afaceri și Comunitatea Indiferența și neimplicarea populației în susținerea activităților Lipsa de experiență a structurilor societății civile și neimplicarea lor Neimplicarea partenerilor internaționali
Dezvoltarea economică	Lipsa interesului din partea comunității de afaceri în dezvoltarea bazei economice locale
Social	Resurse limitate pentru acordarea asistenței sociale Pauperizarea continuă a populației Emigrarea forței de muncă
Mediu	Populație neconștientizată privind efectele poluarea mediului
Riscuri și impedimente externe	
Cadrul politico-juridic	Instabilitatea cursului politic Contradicția și instabilitatea legislației în vigoare
Relații parteneri externi	Lipsa conlucrării cu autoritățile publice raionale și centrale Neimplicarea partenerilor internaționali
Starea economiei	Potențial investițional redus Inaccesibilitatea piețelor de desfacere de peste hotare Infrastructură de afaceri nedezvoltată Risc de țară.

Fișa de proiect nr. 1

		Orașul Nisporeni
		Extinderea capacității Stației de tratare și a sistemului de alimentare cu apă (Prut - Nisporeni)
		Accesul populației la apa potabilă și igienă este unul din obiectivele prioritate de dezvoltare durabilă consemnat în Agenda 2030 a Națiunilor Unite. Prin realizarea proiectului urmează a fi crescut nivelul de asigurare a populației cu apă potabilă pentru circa 4 mii locuitori ai or. Nisporeni și com. Vărzărești.
		<u>Obiectiv general:</u> Asigurarea cu apă potabilă de calitate a locuitorilor orașului Nisporeni
		<u>Obiectiv specific 1:</u> Extinderea infrastructurii de apeduct în or. Nisporeni; <u>Obiectiv specific 2:</u> Extinderea serviciilor de deservire oferite de Întreprinderea S.A. "Apă-Canal Nisporeni"; <u>Obiectiv specific 3:</u> Îmbunătățirea condițiilor de viață pentru locuitorii din zona vizată
		Indicatori calitativi: – Îmbunătățirea condițiilor de trai pentru populație prin conectarea la sistemul public de alimentare cu apă; – Creșterea capacității administrative a furnizorului S.A. "Apă-Canal Nisporeni". Indicatori cantitativi: – 3850 de locuitori ai orașului Nisporeni și 728 ai comunei Vărzărești cu acces la servicii publice îmbunătățite; – 16,88 km rețele de apeduct construite în or. Nisporeni și 29 km în comuna Vărzărești. – 320 contracte noi-încheiate cu operatorul S.A. "Apă - Canal Nisporeni".
		– Consiliul Raional Nisporeni; – ADR Centru; – S.A. "Apă-Canal Nisporeni".
		100 milioane lei; Cofinanțare: 10% (10 milioane lei).
		Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL), parteneri externi
		2024-2028
		Existența studiului de fezabilitate și a proiectului tehnic
		– Lansarea proiectului; – Obținerea avizelor necesare pentru construcția rețelei de apeduct; – Organizarea procedurilor de achiziții publice; – Semnarea contractului de antrepriză; – Realizarea lucrărilor de construcție; – Monitorizarea post-implementare a proiectului.

Fișa de proiect nr. 2

		Orașul Nisporeni
		Crearea Centrului Multifuncțional în incinta clădirii fostei Grădinițe nr. 4
		Fosta grădiniță nr. 4 de pe teritoriul Zonei "Satul Nou" din orașul Nisporeni nu mai activează de mai bine de 10 ani. Clădirea este utilizată preponderent doar ca edificiu pentru una din Secțiile de votare deschise pe teritoriul orașului. Expertiza tehnică a structurii de rezistență a clădirii specifică că clădirea este funcțională și poate fi utilizată în alte scopuri.
		<u>Obiectiv general:</u> Transformarea zonei de revitalizare "Satul Nou" prin îmbunătățirea condițiilor de viață și a serviciilor oferite pentru cetățeni
		<u>Obiectiv specific 1:</u> Crearea condițiilor și valorificarea resurselor locale pentru dezvoltare socio-economică a zonei de revitalizare; <u>Obiectiv specific 2:</u> Valorificarea potențialului fostei grădinițe nr. 4 pentru dezvoltare a noi servicii pentru populația din zona de revitalizare.
		Indicatori calitativi: – Clădirea fostei grădinițe nr. 4 renovată și transformată într-un centru multifuncțional; – Un Hub pentru agenții economici creat; – O sală multifuncțională sportivă creată. Indicatori cantitativi: – 3950 locuitori din zona de revitalizare "Satu Nou" beneficiari de servicii îmbunătățite direct și indirect cei 13 mii locuitori ai orașului Nisporeni.
		– Consiliul Raional Nisporeni; – ADR Centru; – ONDRL.
		40,5 milioane lei; Cofinanțare: 10% (4,25 milioane lei).
		Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL), parteneri externi
		2024-2028
		Lipsește studiul de fezabilitate și proiectul tehnic
		– Elaborarea documentației de proiect; – Obținerea avizelor și autorizației de construcție; – Organizarea procedurilor de achiziții publice; – Semnarea contractului de antrepriză; – Realizarea lucrărilor de construcție; – Monitorizarea post-implementare a proiectului.

Fișa de proiect nr. 3

		Orașul Nisporeni
	Denumirea proiectului	Extinderea și îmbunătățirea infrastructurii Centrului de reabilitare și integrare socială "Încredere"

		Capacitatea totală de plasament este de 15 locuri, iar de serviciile de zi ale centrului beneficiază anual circa 400 persoane, dintre care cca 30 de persoane zilnic beneficiază de serviciul de alimentație (prin rotație), iar cca 280 persoane beneficiază de alte servicii de zi. Capacitatea centrului nu este suficientă pentru a satisface toate cererile de plasament, astfel se impune extinderea acestuia cu cel puțin 20 locuri.
		<u>Obiectiv general:</u> Extinderea Centrului de reabilitare și integrare socială "Încredere" din Nisporeni pentru a mări capacitate, a îmbunătăți condițiile și serviciile, contribuind la bunăstarea socială a comunității
		<u>Obiectiv specific 1:</u> Îmbunătățirea calității vieții persoanelor vârstnice prin oferirea unor spații de locuit confortabile, instalații sanitare și echipamente modernizate; <u>Obiectiv specific 2:</u> Creșterea impactului pozitiv asupra bunăstării sociale a comunității locale prin oferirea oportunităților de angajare și contribuirea la bunăstarea generală a populației vârstnice din or. Nisporeni; <u>Obiectiv specific 3:</u> Creșterea calității serviciilor de îngrijire a persoanelor vârstnice prin îmbunătățirea abilităților și competențelor personalului de îngrijire cu instruiți de rigoare.
		Indicatori calitativi: – Clădirea existentă a Centrului extinsă printr-o aripă suplimentară, cu utilizarea stilului arhitectural și materialelor de construcții similare. Indicatori cantitativi: – Extinderea clădirii pentru plasamentul până la 30-40 persoane vârstnice, dublând efectiv capacitatea acesteia; – 6 noi camere proiectate urmare a extinderii capacității Centrului.
		– Ministerul Muncii și Protecției Sociale; – Consiliul Raional Nisporeni; – ADR Centru; – ONDRL; – Parteneri externi.
		3 milioane lei; Cofinanțare: 10% (300 mii lei).
		Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL), parteneri externi
		2024-2025
		Lipsește proiectul tehnic
		– Elaborarea documentației de proiect; – Obținerea avizelor și autorizației de construcție; – Organizarea procedurilor de achiziții publice; – Semnarea contractului de antrepriză; – Realizarea lucrărilor de construcție; – Monitorizarea post-implementare a proiectului.

Fișa de proiect nr. 4

		Orașul Nisporeni
		Construcția unei centrale electrice fotovoltaice în orașul Nisporeni
		Parcul fotovoltaic urmează a fi construit în or. Nisporeni în zona Industrială unde se atestă existența Parcului Industrial. Energia produsă în acest parc va fi utilizată pentru iluminatul public stradal din orașe, precum și iluminarea clădirilor din oraș, ce va spori economiile la bugetul orașului și reduce emisiile poluante cu efect de seră.
		<u>Obiectiv general:</u> Promovarea producerii energiei electrice prin valorificare sursei regenerabile reprezentată de energia solară
		<u>Obiectiv specific 1:</u> Reducerea emisiilor de carbon și promovarea energiei durabile; <u>Obiectiv specific 2:</u> Diminuarea costurilor legate de factura la energie electrică consumată pentru instituțiile publice din oraș.
		Indicatori calitativi: – Reducerea emisiilor poluante cu efect de seră din producerea energiei electrice cu 178 tone CO ₂ /an. Indicatori cantitativi: – O centrală electrică fotovoltaică cu capacitatea de 300 kWh construită; – 6 instituții publice și 23 km de iluminat stradal alimentate din surse de energie regenerabilă; – 13 mii locuitori ai orașului beneficiari.
		– Consiliul Raional Nisporeni; – Agenția pentru Eficiență Energetică; – ONDRL; – Parteneri externi.
		3 milioane lei; Cofinanțare: 10% (300 mii lei).
		Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL), Fondul pentru Eficiență Energetică, parteneri externi
		2024-2025
		Lipsește studiul de fezabilitate și proiectul tehnic
		– Obținerea Avizului de Racordare; – Elaborarea documentației de proiect; – Obținerea avizelor și autorizației de construcție; – Organizarea procedurilor de achiziții publice; – Semnarea contractului de antrepriză; – Realizarea lucrărilor de construcție și racordarea la rețeaua energetică; – Monitorizarea post-implementare a proiectului.

Fișa de proiect nr. 5

		Orașul Nisporeni
		Modernizarea Parcului Central din orașul Nisporeni - Etapa II
		Amenajarea parcului central din oraș vine să sporească confortul urban și spațiile de recreere pentru cetățenii orașului. În prezent, o parte din teritoriul parcului nu este utilizat, fapt ce-l face neatractiv pentru cetățeni și per-general pentru oraș, fiind amplasat în centrul orașului.
		<u>Obiectiv general:</u> Amenajarea parcului central și dotarea acestuia cu echipament urban
		<u>Obiectiv specific 1:</u> Creșterea spațiilor de recreere și îmbunătățirea condițiilor de odihnă pentru populația orașului; <u>Obiectiv specific 2:</u> Îmbunătățirea funcțiilor recreative, sportive ale parcului prin refacerea aleilor, amenajarea terenului de joacă și sport, dotarea cu mobilier urban; <u>Obiectiv specific 3:</u> Îmbunătățirea siguranței persoanelor care utilizează parcul prin refacerea împrejurii; <u>Obiectiv specific 4:</u> Creșterea accesului la informații și comunicare prin realizarea unei rețele de internet wireless.
		Indicatori cantitativi: – 1 parc central amenajat cu mobilier urban; – 20 bănci instalate, 10 urne, 1 teren de joacă; – 13 mii locuitori ai orașului beneficiari.
		– Consiliul Raional Nisporeni; – ONDRL; – Parteneri externi.
		3 milioane lei; Cofinanțare: 10% (300 mii lei).
		Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL), parteneri externi, bugetul local
		2024-2026
		Lipsește studiul de fezabilitate și proiectul tehnic
		– Elaborarea documentației de proiect; – Obținerea avizelor și autorizației de construcție; – Organizarea procedurilor de achiziții publice; – Semnarea contractului de antrepriză; – Realizarea lucrărilor de construcție; – Monitorizarea post-implementare a proiectului.